

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztőségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A papválasztás kérdéséhez. Dombi Lajos. —
Költészetünk és a Hiteszmék. Haraszti Gyula. — A Héber éposz.
(Vége.) Szász Károlytól. — Egyházkerületünk napszámossal. —
Egyházi lapszemle. — Tárca: Régi dolgok, melyek mindig újak
maradnak. — z—y. — Különfélék. — Körözvények. — A szerkesz-
tő postája.

A PAPVÁLASZTÁS KÉRDÉSÉHEZ.

Kémer 1881 aug. 4.

Mint a papi testület egyik igénytelen tagja, bátor-
ságot veszek magamnak — röviden bár — hozzászólani
a „pap-választási szabályok“ fontos kérdéséhez.

Évekkel ezelőtt egy hirlapi cikkemben ezen kérdés-
hez hozzászólva, a többek közt ezeket irtam:

A papválasztásnál a népjognak szabadosságig fo-
kozódó szabadságát egyáltalában nem tartom helyesnek,
habár „választott nemzetség, királyi papság, szent nép
vagyunk“, mert jóllehet a papuralom vágyától teljesen
ment vagyok, mindazáltal véleményem szerint a lelkeszi
választásra vonatkozó szabályoknak oly módon kell alkot-
va lenniök, hogy ez által a papi tekintély — mely a pa-
pot, mint „Krisztus szolgáját“ méltán illeti meg — leg-
kisebb csorbát se szenvedjen, vagy is más szóval: gon-
doskodni kell oly választási-szabályról, hol a megveszte-
getésnek útja mind a lelkész-jelölt, mind pedig a válasz-
tók előtt lehetőleg elzárassék. E nélkül a kegyhajhászat
folytonos tápot nyer, a vesztegetésnek tág tere van fen-
hagyva, az érdem csak ritkán talál elismerést.“

Mint e szavaimból kitünik, nem valék a múltban s
— mint ezennel kijelentem — nem vagyok a jelenben
sem barátja a korlátlan választási szabadságnak. S hogy
miért? arra könnyen megadhatja bárki a feleletet, ha az
egyházi ügy, miként a polgári életben széttekintve, figyel-
me tárgyává teszi az oly választási eredményeket, hol a
szabad választásnak kellő korlátai hiányzanak. Mert, hogy
többet ne említsek, hányszor lehetett, sőt bizonyynal volt
példa reá, hogy a tiszántúli egyházkerületben gyarló
elegendő osztályzattal végzett papjelöltek gyorsan papi
állomást nyertek a nép szabad választási joga folytán, míg
kitűnő papjelöltek évekig káptalankodtak s káptalankod-
nak részint azért, mert nem alkalmasok majálisi táncz-
rendezésre, nem képes hangjok túlkialtani az orkánt, vagy

azért, mert szerénységök miatt a kegyhajhászat sikamlós
ösvényére nem tévelyedének s nincs számukra pártfogás
fent és alant.

Tudomásom szerint az erdélyi ref. egyházkerület pap-
választási szabályai legújabbak s nézetem szerint czélnak
legmegfelelőbbek. Itt gondoskodva van arról, hogy az ér-
dem elismerést nyerjen, elméleti és gyakorlati képzettség
egyiránt tekintetbe vétetik, a korlátlan választási szabad-
ságnak szárnya szegve, mindazáltal a népjog túlságosan
megszorítva nincs.

Épen azért, nézetem szerint, bátran fel lehetne von-
ni alapúl az erdélyi ref. egyházkerület papválasztási sza-
bályait s ezen építeni fel zsinatilag az egyházkerületek
mindenikére kötelezőleg az új papválasztási szabályokat.

A mi a „Figyelő“ nt. szerkesztőjének azon észre-
vételét illeti, hogy ő a „személyes pályázatnak“ nem ba-
ráója, e tekintetben én egész más nézetben vagyok.
Ugyanis:

Habár egyszeri megjelenés s ott szószékbe lépés nem
egészen kielégítő arra, hogy a papi állomásra pályázó egyé-
niségének hű tükrét tárja fel a gyülekezet előtt, mindaz-
által elégséges arra, hogy általa némi fogalmat szerez-
zen magának a nép annak minőségéről s a pályázatra
megjelentek közt az egybehasonlítást megtéve, a „pályá-
zatra jogosult“ s így a képesség hasonló fokán álló egyé-
nek közül azt válaszsza meg papjának, kit e tisztességre
belátása szerint köztük legérdemesebbnek itél. „Győzzön
a jobb“ a hasonlók között!

Abban, hogy azon gyülekezetnél, melynek papja
óhajt lenni, személyesen megjelenjék az illető pályázó s
ott magát minden tekintetben kifogástalanul viselvén, egy
templomi szónoklattal bemutassa magát a gyülekezetnek:
én semmi lealázást nem látok a papra nézve, mert Isten
igéjét bármely gyülekezet előtt hirdetni nemcsak hivatás-
szerű, sőt Krisztus által egyenesen rendelt kötelessége a
papnak, mert megváltónk nem azt mondá tanítványainak,
hogy csak egyetlen gyülekezetet részesítsenek az örök ige
forrásából, sőt meghagyá: „Elmenvén, tanítsatok minden
népeket!“

Ugyanazért egyiránt szent kötelességét teljesíti a
pap, ha akár mint lelkész, akár mint azon állomásra pá-
lyázó valamely gyülekezetnek templomában hirdeti Krisz-
tus evangeliumát.

Egyőbiránt erdélyi ref. egyházkerületünk papválasztási szabályaiban nincs is multhatlan kötelességévé téve a pályázatra bocsatott egyéneknek a személyes megjelenés s ebből kifolyólag nemcsak megteheti a pályázatra bocsatott egyén, hogy nem megy el próba-prédikációt tartani, sőt a meg nem jelenés nem is zárja ki őt a megválasztás lehetőségétől. Épen pár hónappal ezelőtt történt olyan eset, hogy egy egyház hívei a pályázók közül olyat választottak meg papjoknak, ki nem jelent meg próbaszónoklatra, sőt — mint hallám — őt soha sem is látta egyetlen tagja sem azon gyülekezetnek, melynek ma fölszentelt fungens papja.

A zsinatilag megalkotandó egyetemes papválasztási szabályok alapjául ismételt az erdélyi ref. egyházkerület e tárgyú szabályait czélszerűnek itélem.

Hogy az újonnan alkotandó papválasztási szabályok mindenik egyházkerületre kötelezők legyenek — egyebektől eltekintve — már csak magában azért is szükségesnek tartom, hogy ne legyen e speczialis törvények által annyira megnehezítve egyik egyházkerületből a másikba átmehetés, mint jelenleg. Mert ma például, ha egy Debreczenben vagy Sárospatakon első pap-képességi vizsgát kiállott papjelölt akar valamelyik erdélyi ref. pap mellett káplán lenni — fenálló szabályaink értelmében — fakultatoriát mindaddig nem nyerhet, míg a második pap-képességi vizsgát le nem teszi, holott mint saját tapasztalásomból tudom, a tiszántúli egyházkerületben az első papképeségi vizsga letétele jogot ad a fakultatásra. Továbbá minő fonásága az a különböző egyházkerületek papválasztási szabály eltéréseinek, hogy például ugyanazon papjelölt Erdélyben a 113 lelket számláló tordosi egyházban még ki sem jelölhető, míg Derecske (6000 lélek), H.-M.-Vásárhely (40—45 ezer lélek) pedig megválaszthatja papjának. Az ily visszasságok tarthatatlanok!

Ha szavaim az alkotás terén működésre hivatottak egyetlenének bár figyelme tárgyául szolgálnának, haszonnal töltöttek tartanám azon időt, melyet e sorok megírására fordíték.

Dombi Lajos,
kémeri ev. ref. pap.

KÖLTÉSZETÜNK ÉS A HITESZMÉK.

Kolozsvár, aug. 5.

Az emberiség gyermekora körül koczktatták a legmerészebb találgatásokat. Ruházata, táplálkozása felől e korak még legalaposabbak nézeteink; legnehezebben szellemvilágáról szólhatni. Annyit azonban ténynek vehetünk, hogy a fejlődő embernek figyelmét első sorban a külvilág ragadta magához s csak aztán hirt önszmlélődésig jutni, egyéni élményeiről magának számot adni. S minthogy észleleteit nem annyira a csírában levő ész, mintsem a képzelet vezette: költés volt lelke első működése. Így szülemlett meg mindenekelőtt a költészet és pedig a cosmogonia költészete. Vallást e kor, a szó mai jelentésében, ép oly ke-

vessé ismer, mint tudományt: mindkettő még a költészetben szunnyad s csak később válik ki belőle s alakul többé-kevésbbé ellenséges elemmé rája nézve. A valláselemek ugyanis gyorsan solidulnak, összetömrülnek; a mythoszok elvirágoztával a hátramaradt capsulából egyre fejlenek a dogma-magok; a bonczoló, rendező ész megkezdi feladatát s végbe megy a vallásalapítás isteni műve. Ekkorra a költészet már rég elveszté ősz jellegét s profanná vált: támadó és védő szerepet vinni kénytelen az ellen, mi egykor saját lényegének volt alkatrésze.

Emelkedés, virágzás időszakát pedig alig képez ez a kor a költészetre; sőt határozottan mondhatjuk, hogy e költészet akkor hajt leghatalmasabban, leggyönyörűbben, midőn még a vallásnak talajában gyökeredzik. A hitszellem bámulatos lendületet tud adni a léloeknek, szárnyalását sehol magasztosabbá nem segíti, mint ép a költészetben. A Ganges szent partjain, hol minden fű-fa szellemet rejtett, a lég túlvilági lényekkel volt telve s az ember rettegve gondolt e körén kívül eső lényekre, kiknek titokzatossága s erős sérülékenysége, úgy torló hajlama oly melancholicus clair-obscur homályába boríták e földi létet: itt a szent Ganges partjain, a pantheismus delén virágozott ki Indiának colossalis elbeszélő- és szinköltészete, melyhez foghatót a világirodalom nem mutat; ez az óriási, nehézkes, álmatag növényzet, minő csak a hindu égöv alatt terem. Hellas örök derült ege alatt, hol karsú hajók futottak be az öbölbe s az erejét érző nemzet nyugodt kalokathagiában élt, — büszkén férfúi szépségére, olympiai olajágokért szállt versenyre; boldognak találva az életet, melynek küljelenségei mind társulékony, meghitt ismerőseivé alakultak, — s az ógbe és vízbe saját emberi voltát állította oda megszázaszorosítva Istennek: Görögországban is nem a polytheismus sugalmazta-e Homér halhatatlan alkotásait, Pindárnak eget csapkodó hymnusait, s teremtette meg Aeschylusnak még ázsiai színezetű és Sophoclesnek már teljes harmoniájú világát? Alig hagyhatom említés nélkül az építészet és szobrászat jelenségeit; de úgy a hindu, asszír s egyiptomi művészetet se lett volna szabad mellőznünk. Hogy tárgyunknál maradjunk, vajjon a középkor költészetének bájos halvány liliomai is nem góth templomok kriptaudvarán árvállottak fel a massiv kőzet kopár aljában; nem az ascetismus idézte fel a lovagkor bűvös monda-világát, mely mintegy megtestesítője az eszmény után örök törekvésnek?

Hogy a renaissance idejében az emberiség testébe öntődött új vér erős hullámoztatásához mennyi köze volt az újjászületett s a classicai befolyás alatt mintegy a középkorra reactióúl félig elpogányosult hiteshzméknek: ennek kifejtését ép oly kevésbé tehetjük futólagos elmélkedés tárgyává, mint annak részletezésébe sem ereszkedhetünk, mily siváritó hatása volt a múlt század frivol elmélkedéseinek, a hivatott geniek e tetszelgő sziporkázásainak, kik komolyan tenni e mostoha körülmények és saját puhultságok miatt már nem bírtak s annál készebben ragyogtatták paradox eszméiket, mert úgy se kellett attól tartaniok, hogy a megvalósításnál, végrehajtásnál ki fog tűnni hamis fogásuk. De századunk legelején okvetlen meg kell állnunk egy tájékozó pillantásra.

A francia forradalom elsöpörte a földről a monarchát fényes udvarával, megfosztotta az eget alkotójától s angyal-karától. A földön vérben úszó hullák s oda fent pusztá úr, mely a kétségbeesettek felkiáltásait megdöbben-tőn veri vissza. Parny a szentháromság-egyistenséget egész hőskölteményben paródiázta ki, Chateaubriand René-je már életunalmat, s Werther s Leiden öngyilkosságot hirdetett s korunk küszöbén a legnagyobb s legdivatosabbá válándó költő, Byron, egész seregét zúdította közénk ama blazirt emberfajnak, mely e földi lét megvetését negélyezte és azt szerette elhítenni, hogy e létet bármely perczen odadobni kész: a kedélynek nem volt meg az a földfeletti vigasz, mely a csalódások ellen balsamot nyújt, a seb egyre mér-gesedett s csak kétségbeesett lemondásban találtak meg-nyugvást. Így kezdődött meg a világfájdalom, így a világ-fájdalom költészete.

A földi megzavart kormányforma úgy a hogy rend-be jött, régi rendje restauráltatott; csak az égi hatalmas-ságba, melynek pedig ép oly régi, sőt régibb volt hagyománya, nem tudtak belenyugodni. A szellemvilágba ismét visszatérni látszott a chaos, s Byron Kain-jában úgyszólva a világ bomlás felett hallatott kétségbeesett panaszjajokat: gyöngéd és fenszárnyaló lelkében a kikerülhetlen mulandóság, a halál eszméje megrendítette a hitet a gondviselésben, káromló ékesszólással önti ki lelke óriás hevét az Isten ellen, ki csak pusztíthatás végett alkot s kit magával a gonosz elemmel azonosít, ezt teszi létünk sorsának intézőjévé. A hajdani manichaeusok tanát adja modern pessimismussá fejlesztve. Kain a világfájdalmas költészet leg-hatalmasabb mozzanata a tetőpontot jelzi, a lét kérdéseinek, magának a világrendnek örjítő elítélése. Byron közvetlen utódja, Musset, már alantabb, azaz közöttünk szárnyal s nem annyira a léttel, a világrenddel, mintsem magával az emberi szívvvel törődik: a szív örvényein tűnődik, ez örvény hullámzásának hosszas szemlélése szédíti meg, ejti hallucinatio-ba és meríti végleg ki. Ő az emberekben vesztette el hitét; az érzelmek nála soha sem verhetnek állandóan gyökeret, mert örök változékonyaknak ismeri s fogantatásuk perczében már elenyészésükre kell gondolnia. Egész belsejét kielégítetlen indulat emészti, akkora szeretet, hogy hevétől a félelmes szíverése újra megindulhatna; s ez emészto kinok alatt mámorban keres feledést, halált. Ha Byron a világrendre mondott bírálatot, Musset a lélek, a szív gyarlóságán zokog s kétségbeesésben vissza-visszatér régi hitéhez s keblét egy-egy percze gyermek hit harmata enyhíti reggelenként. Byron világfájdalmában a cosmogonia, Mussetnél a psychologia bír főszerepet. Heine már, bár eleinte beteges eszményekkel kaczerkodik, társadalom javító elvek apostolaként lép fel. A Faust és Wilhelm Meister nagy költője egyre experimentálgatott már a múlt század vége óta a különféle életpályákkal s iparkodott megoldani a lét harmoniájának titkát: Heine most a Saint-Simonismus ábrándos élveit hirdeti, a vagyon egyenlőséget, az érzékek felszabadítását; szóval a munka és bér, a nő-emancipáció kérdéseit pendíti meg; de az a félkomoly, paradoxszerű ruha, melybe eszméit öltözteti, ép úgy képte-

lenné teszi a tette, mint a XVIII század nagy szellemei-nél láttuk. Ezért mond le később elveiről s tér vissza, ő, a Jehova imádójából került pantheista, a deismusba.

Ily sajátos kanyargásokat mutat költészetünk folyása e század közepéig. S ha mai nap az irodalom legdivatosabb cikkeket, a regényeket és színműveket megkérdezzük: mi választ nyerünk? A socialismus kérdéseinek keretében az állat-embert látjuk ott kettős lényiségével vergődni, ez a vergődés köti ma le érdekeinket; ha eddig a lelket analityálták, most a physiologiától várják a problema megoldását.

Mikorra érik el ezt majd, mikorra csillapul le végre a chaos forrongása, ki tudja. De ha e mozgalmakon végig tekintünk, ellenállhatlan fülünkbe cseng az írás szava: „Boldogok a hívők.“

Valóban a menny már itt a földön övök.

Haraszi Gyula.

A HÉBER ÉPOSZ.

(I. Volt-e a hébereknek éposz-költészetük? — II. A héber őstör-ténelem bírálat. — III. A héber (bibliai) éposz vázlata és főbb tagjai.)

Szász Károlytól.

III.

A héber (bibliai) éposz vázlata s főbb tagjai.

(Vége.)

Dávid a filiszteusok óriás bajnokát, a Góliátot, parittyával veri le, melyhez a patakából szedogeté a kövecseket, s diadallal viszi haza az óriás levágott fejét; Saul, még király, féltékeny szemmel nézi növekedő vetélytársát; s udvarába vevén, a lantot pengetni értő ifjút gónoszúl elveszteni tör. A király fia, Jónathán, szövetkezik az üldözött ifjúval; részére állnak a papok is, kiket Saul e miatt leölet s Dávidot halálra kergeti. Végre Saul, a ki Istenről megfelede-keztében az endori boszorkánytól kér jóslatot, s bár Dávid ártatlanságáról és nemeslelkűségéről ismételve meggyőződik, őt üldözni meg nem szünik: a harczon gónoszúl vész el, fiával együtt, s Dávid király lesz.

A történet e része annyira magán viseli a monda jellegét, hogy annak alig van egy ize, valónak elfogadható. A papok meséje, a kik Saulban megcsalódtak s Dávidot állíták ellenébe s végre is czélt értek, De Dávid, a kit „Isten emberének“ neveztek, a történelem ítélőszéke előtt nem az, a kinek a hagyomány festi. A királyi széken is fény és árny egyenlő mértékben vegyül alakján; s a zsidó történet e kiválasztott hőse undok bűnökkel jelzi uralkodását.

Harczait nem fogjuk követni. Nem vázolni történelmi tetteit; a templom-építés iránti elhatározása s a mit az istenitisztelet rendezése körül tett: igazolja a papság előszere-tét iránta. Bár a szent könyvben neve alatt álló zoltárok csak legkisebb része származhatik tőle, bár paráz-naság és gyilkosság jelzi uralkodását s családjában setét tragédiák játszatnak le: ő a hagyományban „a szent ki-
*“

rály" marad — s mi most a király-mondát úgy vesszük, a mint van.

Fia, Salamon, sem erényeiben, sem bűneiben nem kisebb ember nála. Első fellépése egy imádság, melyben csak a bölcsesség adományát kéri Istentől, egy bölcs és meglepő emberismeretről tanúskodó ítélet, s az apja által hagyománykép ráhagyott bosszúnak gaz végrehajtása. Egész jelleme ily ellentétből szövődik. S az Isten templomának bőkezű építője, hallatlan bujaságban és rút bálványozásban végzi életét.

Öröksége kétfelé szakadását, az Izraél és Juda országainak elválását, utódainak s alattok a népnek — a próféták iutésai daczára — undok bűnökbe és bálványozásba merülését, az e miatt rájuk szakadt ítéletet: a babiloni s asszír hódítást és fogságot — említettük már. A történet e részét, hol a tények túlnyomósága mellett a mondának is jut elég része még, bátran mellőzhetjük itt.

E fogságból visszatérés után Zsidóország nem birt többé a tekintély és hatalom azon fokára emelkedni, a melyen előbb s különösen Dávid és Salamon királyok alatt állott. De a külső hanyatlást ellensúlyozta a szellemi s kivált erkölcsi élet, jelesen az istennézet fejlődése, melyet a héber nép e fogságnak s az ez alatt teljesen kifejlődött profétizmusnak köszön. A régi haragos Istenek (Elohim, Saddaj, Adonaj) tisztelete helyére a határozottan erkölcsi egy-isten, a Jahvé, tisztelete most lép igazában. Míg minden egyben, a mi a héber istennézetben s ősmórában van, a különböző idegen befolyások, az egyiptomi, kanaáni, babiloni, mind feltűnő és világosan kimutatható: a Jahvé-eszme a héber szellem eredeti és kizárólagos sajátja. Mily más a próféták Istene, mint a haragos, ellenség-megrontó, az apák bűnét a maradékban harmad- és negyedigiglen megtorló régi Isten, az Elohim! Jahvé erkölcsi lény, minő az egy-isten tisztultabb fogalmához illik, a ki a megtérőnek megbocsát s azt kegyelmébe fogadja. Igaz, hogy kegyelmét még csak az Ábrahám ivadékaira terjeszti ki s nem az emberiség egyetemes Istene, hanem kizárólagos nemzeti Isten; de e minőségében is annyira magasztos, fogalma annyira tisztult már, hogy a keresztényiség egyetemes Atya-Istenéhez való felemelkedésig már csak egy lépés kell.

Ez a fogság s annak keserű tapasztalatai gyümölcse; s ha e vívmányt nemcsak a zsidó nép, hanem az összes emberiség szempontjából tekintjük, gazdagon kárpótol az a zsidó nép külső hanyatlásáért, mely a fogság utáni korszakot jellemzi.

A fogságból visszatért zsidóság csakhamar elveszti állami önállóságát, melyet teljesen megalapítani a fogság után egy percze sem tudott. A Nagy Sándor hódításai után, melvek Palesztinát is Szíriába, nyugati Ázsiának e görög uralom alá került nagy birodalmába olvasztották, a nagy makedón utódai közül kettőnek, Seleuxussznak és Ptolemeusznak a családja került felszínre s versenyzett Szíria uralma fölött. A Szeleukidák, Sel. Nikátortól († Kr. e. 281) és I. Antiokhustól († 262), a ki Szotér, szabadító, melléknevet vett föl, míg fia, II. Antiohus, már az Isten (Theos) névnél kisebbel meg sem elégedett, — Seleukus

Filopátorig († 175) folyvást hanyatlóban, az Egyiptom felett uralkodó Ptolemeidák ellenben, Ptol. Lági- vagy Szotértől († 280) kezdve Ptol. Energóteszig († 221) emelkedőben voltak; de ettől kezdve Ptol. Filopátorig († 204) és Ptol. Epifáneszig († 180) ők is hanyatlottak s végre egészen az emelkedő római befolyás alá kerültek.

Zsidóország már III (vagy nagy) Antiokhus alatt a Szeleukidák uralma alá került; ennek unokája Antiokhus Epifánesz (a felséges), de a nép által úgynevezett Epimánesz (az eszelős) alatt a nyomorgatás szélére jutott s épen az elnyomatás által fejlődött ki utolsó hősi föllobbanása, melyet a héber hős-éposz méltó utójátékának nevezhetünk: a Makkabéusok hős-kora.

Matatiás főpap, öt hőslélekű fiával, a Makhabeusokkal, a szír uralom ellen föllázadva, a mért ez pogány Isteneit akarta az egy-istent hívő zsidó népre ráerőltetni, s lázadásába belevonva az egész nemzetet, ha nagy háborút nem viselhetett is a hatalmas elnyomó ellen, oly gerilla-harczot szervezett és folytatott, melynek hősi mozzanatokban s az elzántság és önfeláldozás tetteiben nem sok párja van a világtörténelemben. A legidősb testvér, Judás Makhabéus, néhány váratlanul kivivott diadal után legalább becsületes békét eszközölhetett, mely alatt az Antiokhusok által eltörölt nemzeti istenitiszteleket újra fölláthatták s annak gyakorlatába visszaléphettek. Öccse, Simon meg nem elégedve a kivivott mérsékelt sikerrel, tovább is fegyverben tartá a népet s egészen lerázta a szíriai jármot, úgy, hogy fia, Aristobulus ismét fölvehette a királyi czímet. De a perditio ex te Izrael, ismét igazolta magát. A tiszta izraéliták (a Jákob-utódok) az édonitákkal (az Ézsau utódokkal) keveredve, az édonita Herodes magához ragadta az uralmat s az utolsó makkabikat mind legyilkolta. S Zsidóország, melyet a hős Makhabeusok a Seleukidák hanyatló uralma és a szír befolyás alól kiszabadítottak, a Ptolemeidák egyiptomi uralma és ennek révén a római befolyás és uralom alá került.

A fogság utáni történet s jelesen a Makhabeusok függetlenségi harcza, a görög befolyás alatt készült (s épen azért nem is zsidó, hanem szír-görög nyelven írt) történeti és mondai könyvekben van megírva, melyek legnevezetesebbike a Makhabeusok két könyve, a minden alapot nélkülöző s csak a nép hősi ellentállásra buzdítását czélzó Judit könyve és a Dániel-mondakörhöz*) tartozó némely Toldalekok (p. o. a Zsuzsánna-története). E könyvek alig számíthatnak történeti hitelességre, költői mondáknak tekinthetők s mint ilyenek méltóan zárják be a bibliai héber éposz mondakörét.

Egy új mondavilág nyílik meg a zsidó népnek megígért Messziás születésével, a ki körül aztán a keresztény-monda dicső köre képződik.

*) Dániel a zsidók legnagyobb prófétáinak egyike, a fogság alatt Nebukadnezár babiloni király udvarában növekedett zsidó ifjú, kinek nevéhez a csoda-mondák egész sora (az oroszán-verem, az égő kemence, az agyaglábon álló bálvány stb.) fűződik. Mondaköre nem záródik be a fogsággal s a szűz Zsuzsánna megindító történetében újra fölbred az apokrif-korszakban.

EGYHÁZKERÜLETÜNK NAPSZÁMOSAI.

Kolozsvár, 1881 aug. 4.

Egyházkerületünk napszámosai, — kik volnának ezek mások, mint a papok, tanítók és énekvezérek!

Előttünk fekszik az a kimutatás, melyet igazgató tanácsunk a napszámosok létszámáról, javadalmazásáról egybeállított s közelebből tartott közgyűlésünk elé terjesztett. A ki végig pillantja a kimutatást, annak önkénytelenül is összefacsarodik a szíve.

Igazi szomorú jelentés! Lássuk csak közelebből ezeket a sötét adatokat.

Papi állomásunk van összesen 552 és pedig elsőrendű csak 82, másodrendű 93, harmadrendű 80 és negyedrangú 297.

Ennek a szomorú értelme az, hogy egész egyházkerületünkben csupán 82 oly papi állomás van, melyben a fizetés fölmege 800 frt.-ra, tehát annyira, mint az állam szolgálatában egy fogalmazó javadalma. Ellenben az összes állomásoknak felénél többnek kevesebb fizetése van, mint egy vasúti konductornak; 297 olyan papunk van, kinek nincs több 300 frt.-nál! Az 552 papi állomás összes javadalma 298,936 frt., tehát nem több, mint a katolikus atyafiaknál egyetlen egy jobban dotált püspöki állomás, p. o. a n.-várad. Tehát hatodfélszáz család főtartására, legalább is 2000-re tehető gyermek fölneveltetésére nem áll rendelkezés alatt több anyagi erő, mint a mennyi fölött egy nőtlen katolikus püspök disponál!

A tanítói s kántortanítói állomások természetesen még nyomorultabbak. Van összesen 446 s a fizetések összege 100,928 frt., a miből egy állomásra átlag 226 frt. jut!

Kántori állomás van 109, ezeknek a javadalma összesen 24,505 frt. s ebből átlag egyre 224 frt. esik. Kolozsvárt a városszolgáknak a fizetése ennél jóval több.

És ki veszi mégis szívére sorsát ezeknek a szegény embereknek, ki gondol ezekre a napszámosokra, kik egy egész életen át küzködve a szükölködéssel, hogy ne mondjam inséggel, a legnemesebb, de egyszersmind a legnehezebb munkát végzik. Gondozzák az Úr szőlőjének plántáit, irtják a gyomot, hintik a szívekbe az igének magvait, buzdítanak, vigasztalnak, oktatnak és — koplalnak. Ha az a negyedfél százezer lélek, melynek javáért élnek, küzdenek, szenvednek ezek a szegény emberek, évenként csak 10-10 krajczárt (egy fertály pálinka ára) áldozna s szolgáltatna be a domestika pénztárába, nagyot segítene rajtuk. Tenne ez évenként 40,000 frtot, a melyből 30,000-et tőkésítve, csak 25 év alatt (egy halhatatlan testület életében ez csak egy pillanat!) teremteni lehetne egy milliónál több alapot. De ki veszi szívére sorsát ezeknek a szegény embereknek, ki gondol ezekre a napszámosokra? A domestikánkat, leszámítva egy néhány tiszteletre méltó kivételt, senki se pártolja.

Az esdeklés, zörgetés nem használ semmit. Bizony szomorú bizonyosága ez a mi egyházkerületünk lelki szegénységének, mert azt talán senki se állítja, hogy ez a

szegyenletes eredmény az anyagi tehetetlenség következménye volna. Juttathatna erre a czélra 10 krt évenként még az utolsó igazi napszámos is! — Csak egy mustármagnyi buzgóság kellene.

Az igazgató tanács jelentése végül föltünteti azt is, hogy egyházmegyénként az utolsó tíz évben az egyes állomások javadalma mennyivel emelkedett vagy apadott. A végeredménye a kimutatásnak az, hogy tíz év alatt a papi fizetések emelkedtek 25,930 frt.-tal. Ez az emelkedés is azonban csak látszólagos s onnan származik, hogy a terményjavadalmak a mostani pénzérték szerint becsültettek meg. Ezzel azonban szembe áll a megélhetés költséges voltának emelkedése, a mi tíz év alatt bizonynyal meghaladja a 10%-ot. A helyzet tehát nem lett jobbá. De lássuk az egyházmegyéket s a püspöki vizsgálat alatti egyházakat külön-külön.

E kimutatás szerint:

1. A v.-hunrad-zarándi egyházmegyében a papi fizetés négy egyházközségben 514 frt. 33 kr. emelkedést és egy egyházközségben 48 frt. 94 kr. csökkenést mutat; így az emelkedés 475 frt. 39 krt teszen. A fizetés változásokról kiállított díjlevelek megerősítették.

2. A gyulafehérvári egyházmegyében fizetés felemelést tüntet fel négy egyházközség 86 frt. 08 kr. összegében, csökkenést öt egyházközség 445 frt. 34 kr. összegében, általában csökkent a fizetés 359 frt. 26 kr.-ral. A papi fizetésnek ezen tetemes csökkenését részben azon körülmény idézte elő, hogy a m.-igoni egyházközség által csak ideiglenes használatra papjának adott szállót, zilált anyagi helyzete tekintetéből saját használatába visszavette, mi által a papi fizetés 158 frt. 57 kr.-ral lejjebb szállott; részben annak tulajdonítható, hogy a képező birtokos hitsorsosaink száma csökkent.

3. A nagy-onyedi egyházmegyében emelkedett a papi fizetés 26 egyházközségben 3389 frt. 65 kr.-ral, csökkent hat egyházközségben 134 frt. 70 kr.-ral, melynek levonásával az emelkedés 3254 frt. 95 krt teszen.

4. A kolozsvári egyházmegyében a papi fizetésben változás nem történt; a szamosfalvi tanítói fizetés mennyisége nem tüntettetett fel.

5. A kolozs-kalotai egyházmegyében a fizetés-emelkedés 114 frt. 10 kr., csökkenés 124 frt. 27 kr., így 10 frt. 17 kr. apadást tüntet fel. Ezen egyházmegyében új összeírás nem volt, csak két egyházközségben előfordult és helybenhagyott fizetés-módosítás vezetett be az egyházmegyei jegyzőkönyvbe, melyből a kimutatás lemásolva kiadatott.

6. A szilágy-szolnoki egyházmegyében a papi fizetés összesen 5341 frt. 69 kr. emelkedést és 13 községben 384 frt. 80 kr. csökkenést tüntet fel; ennek levonásával az emelkedés 4956 frt. 69 krt teszen.

7. A deési egyházmegyében a papi fizetés emelkedése 2223 frt. 62 kr. csökkenése hat egyházközségben 269 frt. 82 krt és így az emelkedés 1953 frt. 60 krt teszen.

8. A szöki egyházmegyében a papi fizetés emelkedett egy egyházközségben 4 frt.-tal, a kimutatás más változá-

sokat nem tüntet fel, sőt a közelebbi években rendszeresített m.-kályáni papi állomás és ezen állomással egybekötött fizetés mennyisége fel sem vétetett a kimutatásba. Úgy látszik a fizetés összeírása ezen egyházmegyében nem ejtetett meg, csak a régi kimutatásból újabb másolat küldetett fel.

9. A nagy-sajói káptalanban a papi fizetés emelkedése teszen három papi állomásnál 183 frt. 49 krt, csökkenése öt egyházközségben együtt 156 frt 24 krt és így emelkedés többtele 27 frt. 25 kr.

10. A görgényi egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 1569 frt. 69 kr.-ral, csökkent 14 egyházközségben együtt 316 frt. 45 kr.-ral, így az emelkedés többtele teszen 1253 frt. 23 krt.

11. A marosi egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 1159 frt. 51 kr.-ral csökkent egy egyházközségben 38 frt.-tal, így az emelkedési többlet 1121 frt. 51 kr.

12. A küküllői egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 3297 frt 75 kr.-ral, csökkent egy egyházközségben 7 frt. 43 kr.-ral, így az emelkedési többlet teszen 3292 frt. 32 krt.

13. A n.-szabeni egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 1962 frt. 45 kr.-ral, csökkent 4 egyházközségben 218 frt. 40 krral és így a fizetés emelkedési többlet 1744 frt. 05 krt tesz.

14. Az udvarhelyi egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 3779 frt. 30 kr.-ral, csökkent 13 egyházközségben 462 frt. 78 kr.-ral, így az emelkedési többlet teszen 3316 frt. 52 krt.

15. Az erdővidéki egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 483 frt. 95 kr.-ral, csökkent három egyházközségben 133 frt. 27 kr.-ral, így a fizetés emelkedés többlete 350 frt. 68 kr.

16. A sepsi egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 5535 frt 03 kr.-ral, csökkent négy egyházközségben 39 frt. 60 kr.-ral, így fizetés emelkedés többlete 5496 frt. 43 kr.

17. Az orbai egyházmegyéből beküldött kimutatás szerint a papi fizetés emelkedett egy egyházközségben 30 frttal, csökkent egy egyházközségben 6 frttal, így az emelkedési többlet 24 frtot teszen. Úgy látszik a papi fizetések újabban nem irattak össze, hanem csak a régi kimutatás másolata küldetett fel, némi módosítás hozzájegyzésével.

18. A kézdi egyházmegyében a papi fizetés emelkedett 2074 frt. 36 kr.-ral, csökkent egy egyházközségben 1 frt. 69 kr.-ral, az emelkedési többlet 2072 frt. 97 krt. teszen.

19. A püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségekben, a déési, enyedi, fogarasi, szászvárosi, sz.-udvarhelyi, k.-vásárhelyi és m.-vásárhelyiben változás nem volt, az ifyalvi és sepsi-szt.-györgyi egyházközségekben a papi fizetés emeltetett összesen 256 frt. 73 kr.-ral.

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns Egyh. és Isk. Lap“-ban Nagy Ignác, kölkedi ref. pap „Modern üldözések“ czim alatt cikksorozatot kezd. Az ember lelke — írja cikkiró — elborúl, ha prot. egyháztörténetünk lapjait forgatja s viszsza gondol azon időkre, midőn a Básták, Karaffák, Kolonicsok s a jezsuiták fekete serge uralkodott. Igaz, hogy az 1790-iki törvényhozás az az előttinél kedvezőbb helyzetet teremtett s az arra következő évtizedek eléggé meg nem becsülhető vívmányok birtokába juttatták a protestáns egyházat. Szerinte azonban a vívmányok legnagyobb része csak eiméletben van meg s annak, a ki a helyzetet közelebbről figyeli meg, lehetetlen föl nem ismernie, hogy a szabadelvűség zászlói alatt ma is jezsuita-körmök vannak s a bő carbonari-köpeny alól kilátszik a lólab.

Igaz, hogy nem szedik el templomainkat, nem tiltják többé istenitiszteleletünket, hiszen látják, hogy magunk se igen építjük és gyakoroljuk azt; hanem kegyetlen adókkal megterhelik mind a papot, mind az egyházat s ha a papnak védelemre vagy támogatásra van szüksége, meg épen nem tagadják, hanem addig huzzák-vonják a dolgot, hogy beleun és abban hagyja, vagy ha a pap követeléseit világi hatóság által akarja behajtatni, megexequálják a hiveit s a dolog odiumát a pap nyakába döntik; de a behajtott összeget nem látja évekig vagy talán soha. Nekünk megvolt a végrehajtási jogunk, de a szabadelvűség úgy követelte, hogy minden erő, minden számai a hatalomnak a kormány kezében legyenek összpontosítva, az állam pedig katolikus állam, a katolikus vallás uralkodó vallás, ennek közegei legnagyobb részt pápista egyónek, itélnek minden dolgainkban, ügyeinkben. Valamikor a törvényhozásban, vármegyéken stb. ott voltak a hatalmas protestáns rendek; de a szabadelvűség egyenlőséget hirdet, el kellett töröltetniök a rendeknek s az olyan törvénynek, mely azt rendelte, hogy a hatóságokban bizonyos aránylagos szám protestánsok által töltesék be s a protestáns egyház ezek által képviseltessék, védessék. A liberalismus ezt a korlátoltságot eltörölte s a hivatali állásokat betöltötte felekezetiségre való tekintet nélkül, tisztán pápistákkal. A mi protestáns rendeink nincsenek többé, a papság maga úgy van szervezve, hogy sokat nem nyomhat a hatalmas klérus ellenében; azonban, hogy katolikus világi rendek se hiányozzanak, olt vannak a hatalmas és roppant összegekkel rendelkező mindenféle című egyletek, irodalmi körök, katolikus kaszinók, legény-egyletek stb. S mindezek ellenében mi nem teszünk semmit, nemcsak hogy nem teszünk, hanem leányainkat küldjük az apácákhoz nevelőbe. Bizony nagy ideje volna már ezek elutasulásáról gondoskodnunk. A nevelésügy volt az, a miben a mi hitfelekezetünk századok óta felette állt az uralkodó felekezetnek. A népnevelést egyenesen mi teremtettük Magyarországon, a felsőbb oktatásnál pedig azt mutattuk meg, hogy hogyan lehet felsőbb támogatás nélkül, sőt tán az államhatalom daczára a lehető legolcsóbban imponans intelligentiát teremteni. Iskoláink az egyház vete-ményes kertjei valának. Terhes volt a sok áldozat, de a

protestáns szellem hozta azt szívesen, mert tudta, érezte, hogy minő szellemi kincsbányája van iskoláiban. Oh, azok a mi, ma már leszólt, kigúnyolt kálvinista kollegiumaink nagyon sok felvilágosult főt adtak a két magyar hazának. A legszabadabb gondolkodás tanítása mellett a legnagyobb erkölcsi szigor, rendszeret, munkakedv tanítottak az ifjaknak. Mesés olcsó ellátás és mindenütt nyitva levő segélyforrások, legatiok, suplicatiok, rectoriák, nevelőségek s

egyéb segélyforrások lehetővé tették olyan ifjaknak is a tanulást, kiket hazulról alig vagy sehoggy sem voltak képesek segélyezni. S ezen ifjak közül most sokan ott ragyognak az ország nobilitásai között. Valamikor pedig együtt éldegéltünk a kollegiumi tűzkő-levesen, megettük a förmeteget s 8 frt.-nyi segélyért 11 mértföldre gyalog elballagtunk legatioba.

AZ „ERŐ. PROT. KÖZLÖNY” FÁRCZÁJA.

REGI DOLGOK, MELYEK MINDIG ÚJAK MARADNAK.

Ezelőtt kétezer évvel, Róma fénykorában, midőn a kincs- és becsvágytól elszedült római nem elégedett meg azzal, hogy a felvilágot rabigája alá hajtotta; nem avval, hogy királyok s népek hajtották porba fejüket Róma uralkodója előtt; nem avval, hogy városáról elmondhatta, hogy az a világ közepe s magáról, hogy ő a világ első polgára, hanem minden irányban igyekezett külső hatalmát gyarapítani, — éltek emberek, kik a hódítók csatazajában, a kürtök rivalgási közben a szerelmet, a bánatot, az örömet, a gyönyört s a maró fájdalmat zengték lantjukon, mások, kik gyűjtő beszédek tartottak a néphez, mely vakon követte a lánglelkű tanácsokat; voltak, kik egyszerű, kis szobában, szorgalmasan asztaluk felé hajolva felvették a táblákra azt, mi felett mi, az utókor, csak bámolni tudunk, de azt utánozni alig bírnók: ezek a szerény emberek, gyöngve fegyvereikkel, a lanttal, a szóval s az ironnal megalapíták a római birodalom örök birnevét a szellem hatalma által. A világ-tudomány e merész előharczói sokkal tágabb látkörrel bírtak, mint korlátoltabb felfogású embertársaik. A költőt felüllemelte a pogány isten-imádás korlátain a sziv, a szónokot a lelkesedés, a tudóst a szellem. Midőn a költő az Istenekről dalolt, akaratlanul is, minden isteni tulajdonságokkal egy főszellemet ruházott föl, a szónok szintén szívében hordá ez eszmét s a tudóst is ez hevíté. Nemes szellemök fölfedé előttük a vallásosság, a kegyesség, az emberiség, a barátság és az erények megmásíthatlan alapelveit, törvényeit, föltételeit. Ezek legnagyobb részét a mai világ is magáévá teszi.

Mi tehát nem tartjuk érdektelennek, sőt feleslegesnek épen nem, egy kis koszorút fűzni a rómaiak és eshetőleg a görögök által hangoztatott örök-igazságokról, mert amazok munkái habár nagy részben le vannak fordítva, közkézen nem igen forognak.

Az Isten a mi fogalmunk szerint nem lehet más, mint egy minden anyagtól s elemtől szabad és független szellem, mely mindent túlél, minden legkisebb változást intéz, minthogy saját magában lakozik az örök mozgás föttényezője. (Cicero.)

Mire való az emberek elől elrejtőzni? Isten előtt úgy sincs titok. (Seneca.)

*

Természet, sors, szerencse, mind különböző nevei csak Istennek, különféle körülmények és viszonyok szerint s bizonyítékai csupán mindenhatóságának. (Seneca.)

*

Nem kell sokat hinni annak, a ki csak Istenben hisz és semmi egyébben. (Publius Syrius.)

*

Sok vitatkozás elűzi az igazságot. (U. az.)

*

Minden atyának kötelessége gyermekét arra szoktatni, hogy a jót saját jószántából s ne félelemből tegye. Ez az, a mi az atyát a tanítótól megkülönbözteti. A mely szülő ezt nem teheti, az ismerje el, hogy képtelen gyermekei nevelésére. (Terrentius.)

*

Minden jó dolog sokszorosan jobbnak tűnik fel az önző emberének, ha része van benne. (Seneca.)

*

Senki sem élhet boldogan, a ki egyedül magáért él, a ki mindent csak a maga érdekében teszen. Csak az él igazán magáért, a ki másokért él. (U. ő.)

*

Nem akadályozni meg a rossz tettet, midőn lehet, annyi, mint intézőjének lenni. (U. ő.)

*

A gyermekek lelkében a természet tükröződik vissza. (Cicero.)

*

A munka nagy lelkek tápláléka. (Seneca.)

*

Tétlennek lenni annyi, mint megtanulni a rosszat tenni. (Cato.)

*

Az emberi szellem felröppen az égig, behatol a múltba s a jövőbe. Ez a nyomorult test, ez börtön, ez hányjaveti magát majd ide, majd amoda; ez az oka a sok bánatnak, szenvedésnek, mely őt éri. A lélek azonban halhatatlan és sérthetetlen s nincs hatalom, mely rajta erőt vegyen. (Seneca.)

*

A halhatatlan lélek úgy kormányozza a testet, mint az örökkévaló a világot. (Cicero.)

*

Minket nem a véletlen teremtett; egy felsőbb hatalom uralkodik felettünk. Vajjon csak azért lőn-e az ember teremtve s azért tápláltatott, hogy végig szenvedvén az élet minden fáradalmát, az örök semmiségbe enyészszék el? (Cicero.)

*

Tekintsük a halottakat eltávozottaknak; s így gondolkodván, soha sem csatlakozunk; mi csak előre bocsátottuk őket; nemsokára mi is követni fogjuk őket, még találkozzunk velük. (Seneca.)

*

A ki erényes akar lenni, már félig az. (Seneca.)

*

Kitörölni az életből a barátságot, annyi, mint a napot venni le az ég közepéről. (Cicero.)

*

Miért titkolnánk el barátunk elől bármit is? Ketten vannak-e, ha két barát van együtt? (Seneca.)

*

A legjobb, mit a fősvény tehet az, hogy meghal. (Publicius Syrius.)

—z—y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 aug. 6-án.

— Főtiszteletű püspökünk fárasztó munkája után pár napi pihenésre vonult félre, Drágba, a br. Wesselényi család egyik ősi fészkebe.

— Kegyes pártfogó. Id. gr. Teleki Domokos, mint levelezőnk értesít, komlói egyházközségünknek öt évre, évenként 7 hold földet rendelkezésére bocsátott, oly föltétellel, hogy a hivek megmiveljék s jövedelmét a papilak építésére fordítsák.

— Kérelem a tahintézetek igazgatóságaihoz. Tisztelettel kérjük a hazai s különösen a prot. tanintézetek igazgatóságait, sziveskedjenek az 1880–1-iki tanévről szóló értesítőiket, mihelyt megjelennek, hozzánk ismertetés végett beküldeni. Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ szerkesztősége.

— Köszönetnyilvánítás. A szászrégeni első tutajkereskedő társulat, a holt-marosi ev. ref. egyháznak — t. Suller Dániel úr buzgó és lelkes közreműködése folytán — 60 szál vastag deszkát volt szives ajándékozni, mely adományért a nemes társulat fogadja egyházam nevében forró hálámat, köszönetemet. Holt-Maroson, 1881 július 28-án. Bóka György, holtmarosi pap.

— Búcsúünnep. Közlebből ritka szép ünnepély színhelye vala a leydai egyetem. A nagyérdemű Scholten, az újkori szabadelvű theologia legkitünőbb képviselőinek egyike, 70-ik évét betöltvén a holland törvény értelmében nyugalomba lépett s a jelzett napon tanítványainak nagy serge, tanártársai s feles számú tisztelői összesereglettek egész Németalföldről s búcsút vettek tőle. A búcsú meg-

ható szavait Kuenen, a nyugalomba lépettnek egykor tanítványa, most tanártársa tolmácsolta. Az ünnepelt, ki hajlott kora daczára még most is testi és lelki jó erővel bir, hosszabb beszédben válaszolt, visszapillantást vetve az újkori theologia fejlődése történetére.

— Túlhajtott szabadelvűség. A Ferry-féle törvények értelmében Franciaországban a népiskolák ezentúl államintézetek lesznek s a tantervből a vallástanítás kihagyott. Bersier, párisi nagybirú ref. pap közlebből egy röpiratban támadta meg ez intézkedést, meggyőző érvekkel mutatva ki, hogy az erkölcsen nem pótolhatja a vallástanítást. Bersiernek, bizony, teljesen igaza van.

— Ritka tünemény. Még a jezsuitáktól is telik ki néha valami jó dolog. Curci pater lefordította olasz nyelvre s népszerű magyarázatokkal kísérve, közrebocsátotta az egész szentírást. Kitünteti a Vulgata hibáit s egészen az eredeti szöveget tartotta szem előtt, s a mi még meglepőbb, a protestáns exegetákról s biblia-fordítókról nagy elismeréssel nyilatkozik.

— Beküldetett szerkesztőségünkhez: Magyar olvasókönyvek a népiskolák II-ik, III-ik és IV-ik osztályai számára. Szerkesztették Barna I., Hajnal A., Sretvitzer Lajos és Steiner István, budapesti tanítók. Kiadta Dobrovski és Franke; ára egy kötetnek 28 kr. Mint a kitűzött célra kiválóan alkalmas kézikönyveket ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A FŐTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYT BOCSÁTOTTA KI:

Köröztetik.

785—1881. Kolozsvári egyházmegyénkben a kolozsvári ev. ref. egyházközség külmagyar utcái vegyes népiskolájában egyik tanítói állomás, melyben azonban a megválasztandó csak egy évi idő után fog állandosíttatni, ha erre érdemesnek bizonyul. Javadalma: 400 frt. havonkénti részletekben fizetve és az iskolai telken szabad szállítás. Pályázati határnap: aug. 20-ika. A kollég főszerelt folyamodványok dr. Szőcs Emil főgondnok urhoz Kolozsvárra czimzendők. Megválasztott állomását 1881 szeptember 1-én tartozik elfoglalni.*)

Kolozsvárt, július 25, 1881.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Dózsa Imrénnek, Kérőbe. A titkár urat megkértem, hogy expedálja azonnal.

Ferenczy Gyula kollegának, Szilágyszeg. Beleegyezem.

Csiszér Pál kollegának, Monó. Ön csak a múlt év II-ik felére küldött 3 frtot, de a folyó évre semmit.

Losonczi József kollegának, Ákosfalva. Ön 1880-ban januariusban csak 1 frt. 40 krt. küldött; a többi azóta hátrálékban van.

*) Tárgyhalmaz miatt a többi körözüvényeket jövő számunkban közöljük. Szerk.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden külde-
mények címzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivata.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félésre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az országos tanító-gyűlés. — I. = t. — Az ál-
landó igazgató tanács jelentése évi működéséről. — Egyházi lap-
szemle. — Tárcza: A szász universitás 1629-ben hozott ítélete
Dézsi István ügyében. Közli: Kocz József. — A protestantismus
veszedelme Erdélyben. — Különfélék. — Körösvények.

AZ ORSZÁGOS TANÍTÓ-GYŰLÉS.

Kolozsvár, 1881 aug. 12.

Ma kezdte meg Budapesten az országos tanító-
gyűlés tanácskozásait, a lapunkban annak idején köz-
lött program szerint. Az előkészítő bizottság már
a múlt hó végén összeült s a 14 meghívott nép-
tanító-egylet közül tizenkettőnek küldöttjei napok
óta tanácskoznak a nagy gyűlés elé terjesztendő tár-
gyak felől, melyeket külön előadók referálnak a ma
kezdődő nyílt gyűléseken.

Az országos tanító-gyűlést, mint tudjuk, a köz-
oktatási miniszter hívta össze s e miatt a néptani-
tók bizonyos köreiben némi zúgolódás is nyert ki-
fejezést, a miért a miniszter az eddigi gyakorlattól
eltérve, maga vette kezébe az ügyet.

Mi pedig azt hisszük, hogy tanítóink, komolyan
megfontolva a dolgot, utóbb még magok fognak a
miniszter iránt hálával viseltetni, a mostani duzzogás
helyett.

Igaz, bizonyos mértékben, hallgatag szemrehá-
nyás foglaltatik a miniszter e közbelépésében, mint-
ha azt mondotta volna, hogy az eddigi tapasztala-
takon okulva, üdvösebb lesz irányt mutatni a tani-
tóságnak s olyan szervezetet adni e testületnek, a
melyet a maga erején, annyi hosszú éven át sem
birt magából kiforrani.

De hát — tisztelet, becsület, de igazság is —
higgadtan nézve a dolgot, nem is másképen van az.
Mert hát az eddigi tanító-gyűlések minden nagy
igyekezet, sőt elismerjük jóakarattal mellett is, inkább

arra voltak jók, hogy ez oly nagyfontosságú testü-
let gyöngeségeit hozzák felszínre, hogysem a hiva-
tásuknak megfelelő életképességről tegyenek tanúsá-
got. Egy csomó dictio, üres és haszon nélkül való
panaszkodás — no meg néhány magnum áldomás —
ime az eredmény, a mit az eddigi tanító-gyűlések
ott fön az ország szívében produkálni tudtak. Már
pedig csakugyan eljött ideje, hogy Magyarország ré-
szének szellem-fejlesztői valamivel többre is érjenek
akkor, a mikor arról van szó, hogy a néptanítók és
a népnevelés kérdéseit, magasabb, általánosabb szem-
pontból fogjuk föl.

Nem akarjuk állítani, hogy az eddigi tanító-
gyűlések is épen minden haszon nélkül lettek volna.
Hiszen már maga az, hogy a testületi szellem, a hi-
vatás önérzete — ha néha túlhajtva is — kifeje-
zést nyerhetett azokban, örvendetes ellentétet alko-
tott a múlthoz képest, a midőn a bohózat-írók ál-
landó alakjaiként az iskolatanítók szerepeltek. De e
tagadhatatlan előhaladás mellett, mind jobban és job-
ban kitűnt a hézag, mely a boldogabb jövő mérté-
kére alkotott népoktatási törvény és a még nagy
számban működő régi tanítók között tényleg meg-
van s melynek áthidalását egyedül és kizárólag csak
az időtől várhatjuk, remélhetjük.

Épen ez áthidalás végrehajtására alkalmas a
miniszter ez intézkedése, hogy az eddigi forrongó és
határozott alak nélkül szükölködő elemek működése
megszabott formákba tereltessek s a gyakorlati élet
égetőbb kérdéseit vétetvén tárgyalás alá, irány jelöl-
tessek a tanítói testületeknek.

Maga a tanító-testületek egy szervez egyesület-
be való organisálása méltán foglal tehát a kitűzött
tárgysorozat élén helyet, mindjárt második pontként
szerepelvén a tanító-egyletek szervezésének kérdése.
Eötvös az iskolaügyet tulnyomó mértékben társadal-
mi, csak kisebb részében akarta államkormányzati

ügynek tekinteni — a minnek e következése az lön, hogy a magyar társadalom szalmatúzként kilobbant lelkesedése az évek rendjén lelohadvá, az államnak kell a hiányzó támaszt szolgáltatnia, mely nélkül a magára hagyott tanitóság csak ingadozva állhatna meg. Ezért kell helyesléssel fogadnunk a miniszter mostani kezdeményét s ezért kell vagy szük látkörüségről, vagy épen még rosszabbról vádolnunk azokat, a kik ez oly természetes kormányi lépéssel szemben oppositiot formáltak.

A tárgysorozat többi pontjai, úgy szólván, magukért beszélnek. A kicsiny kezdetből aránylag rövid idő alatt oly szépen kifejlett Eötvös-alap, mind tekintélyes voltánál fogva, mind — talán — országossá tételének érdekében, méltán alkothatja a legkomolyabb tanácskozás tárgyát, országos törvényeink értelmében is indokolva levén az ezirányú intézkedés, miután a Felség, mint legfőbb patronus, minden közalapítványnak legfőbb öre, felelős minisztere útján. Hát még a magyar nyelv tanításának módszere és határozottabb terjesztésének módjai a nem magyar ajkú iskolákban, mely a programmban a negyedik helyet foglalja el! És így sorjában. A népnevelési egyletek kérdése (a mint Eötvös után gr. Zichy az ügyet legutóbb föleleveníté); a megyei tanszer-muzeumok, az ismétlő iskolák, az iskolai takarékpénztárak, a történelem és alkotmánytan tanítása, az iskolai fegyelem, a községi könyvtárak és ifjúsági irarok, a kézi munka és a háziipar a népiskolában — nem valamennyi oly köznevelési kérdés-e, a mely az utóbbi években ismét és ismét közvetítő tárgyat alkotta s a melyek elvégre csakugyan megoldásuk elé volnának vezetendők!

Valóban csak a legmelegebb üdvözlés hangján nyilatkozhatunk országos tanító-gyűlésünk e megnyitó napján, mind az összehívó miniszter, mind az összesereglett tanítók irányában. Az az eszmény, mely halhatatlan emlékü Eötvösünknek, a miveltségben és miveltség által nagyra fejlődő Magyarország felől szemei előtt lebegett, mind jobban és jobban közeledik a megvalósulás felé s az út, mely ódáig vezet, a nehéz és komoly munka útja. Örülünk, hogy az országos tanítógyűlést ez útra lépve látjuk s vajha már az első megindulás minél messzebbre vezetné a béke-hadsereget dicsőséges munkájában!

—l.—t.

Az állandó igazgató tanács jelentése

évi működéséről.

Múlt évi május hó 23-tól 27. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés bezártától, mai napig lefolyt működéséről, az igazgató tanács, főbb intézkedései felsorolásával, felelősségéből kifolyó jelentését, következőkben teszi meg:

1. Ezen egy évet s néhány napot magában foglaló idő alatt benyújtott 1865 ügydarab, melyek a legközelebbi napok alatt beadott 18 darab kivételével elláttak. Az ügyforgalom, a múlt év megfelelő időszakához hasonlítva, 42 darab szaporulatot tüntet fel, mely emelkedés az előző év átlagával csaknem teljesen arányos.

Tartott ezen idő alatt 34 ülést és pedig 11 nagy- és 23 kis ülést.

2. Egyházkerületünk közigazgatásának zavartalan rendszer folyama, bár általában kedvező hatással volt egyházaink és iskoláink fejlődésére, mindamellott anyagi tekintetben előhaladás alig volt észlelhető. Fájdalmasan kellett tapasztalnia, hogy az állam-segélyért folyamodó s legnagyobb részben halaszthatlan gyámolításra szorult egyházközségeink száma folyton szaporodik; míg ellenben az újabb fizetés rendszeresítésekkel nagyon igénybe vett államsegélyből a rendelkezés alatt álló összeg megapadott s e miatt gyakran oly egyházközségeink sem voltak segíeyezhetők, melyeknek kellő támogatása egyházkerületünknek kiváló érdekében áll.

Mind gyakrabban hangoznak fel méltó panaszok az országos tanitói nyugdíj-illeték szabálytalan kirovása és felhajtása miatt. Szentgerliczei egyházközségünkre, jóllehet felekezeti iskoláját csakis 1869. évi november havában állította fel, 1875. évtől kezdve számított nyugdíj-illeték rovatott, úgy seljei egyházközségünk nyugdíj illetékfizetésre köteleztetett, holott díjlevelileg a pap kötelessége a tankötelesek oktatása. Maros-Szent-Király, Názánfalva községekben 1878. évben, Kide községében 1875-ben állami iskola állíttatván fel, felekezeti iskoláink beszünttetettek, mindamellott azon községekben levő egyházközségeinkre az 1875. évtől folyó nyugdíj illetékéért végrehajtás vezetett. Ezen egyházközségeinkre kirótt illeték leiratása végett az intézkedéseket azonnal megtette az igazgató tanács, azonban a felterjesztések ellátásáról a n. m. vallás- és közoktatási miniszter úr ó mlga. által nem értesített. A szent-annai egyházközségünk tanitói nyugdíj hátralék tartozásába iskola felszerelési tőkéje elexequáltatott, a szamos-udvarhelyi egyházközségünk ily című hátralékába a számadó gondnoknak két marhája vétetett végrehajtás alá; a végrehajtás függőben tartásáért felirat intéztetett. A göczi és magyarókeréki egyházközségeink ellen tanitói nyugdíj-illeték hátralékuk felhajtása tárgyában tett felterjesztésében kérte igazgató tanácsunk a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, hogy ezen községekben, nem lévén képesek egyházközségeink az oktatásról gondoskodni, intézkedjék a

nép oktatásáról; de mind ezen felterjesztésekre nem kapott választ.

Az országos tanítói nyugdíj-illeték fizetésére kötelezett egyházközségeink névjegyzékének közlése végett tett felterjesztésre azon választ nyerte igazgató tanácsunk, hogy községenként levén egybeállítva a nyugdíj-illeték kötelezetek jegyzéke, a kérés nem teljesíthető, azonban az igazgató tanács által egybeállítandó kimutatás felküldése esetében a felfejtendő indokokat tekintetbe veendő; minek folytán útasítva lettek egyházmegyéink a kimutatás egybeállítására szükséges adatok felküldésére. Reméli az igazgatótanács, hogy a kimutatás megállapításával, nyugdíj-illeték fizetésére nem kötelezhető egyházközségeink további zaklatástól meg fognak menteni.

3. Egyházközségeink egyrészének anyagi hanyatlását egyes rendkívüli csapáson s az általában terhelő adókon kívül részben az is idézi elő, mert háztartásuk nagy részben rendezetlen, gyakran fordulnak elő esetek, hogy a rendes kiadások, adók, tanítói nyugdíj-illeték stb. több évről nem fizették ki, s midőn az illető egyházközségre, felhajtás végett, végrehajtás vezetetik, csak tetemes kárral mentheti meg vagyonát a fenyegető árverés veszélyétől.

4. Rendezettebb kezelést és kedvezőbb anyagi helyzetet tüntetnek fel általában a központi felülvizsgálat alá tartozó pénzalapok; a felterjesztett és felülvizsgált költségvetések, kivétel nélkül, bevételi többletet tüntetnek fel. Kollegiumaink közalapjait egyenkint felsorolva az évi bevételi összegből, a kiadások levonása után, fennmaradó öszlet teszen: nagy-enyedi Bethlen kollegium költségvetése szerint 18°/_o-ot, kolozsvári 0.5 % -ot, maros-vásárhelyi 0.5^o/_o-ot, sz.-udvarhelyi 2.6 % -ot, a s.-szt.-györgyi Székely-Mikó kollegium költségvetése szerint pedig 1.1 % -ot.

Gróf Kún Kocsárd főgondnok ur ő méltósága, szászvárosi Kun-kollegiumunk egyik érdemdús megalapítója, beleegyezését adta, hogy a tanulók befogadására elégtelennek bizonyult Kun-tanodánk kiépítésére felhasználtsák alapítványának építkezési alapjából 5000 frt., sőt egyházkerületünket bálára kötelező azon nemeslelkű ajánlatot is tette, hogy a beadott építési terv elfogadása és az építkezés megkezdése esetében a 11,422 frtra számított építési költség fedezésére a kollegium rendelkezésére álló 6000 frton felül szükséges összeget sajátjából fedezendi; csak is azt kívánván nevezett kollegiumunktól, hogy általa az építkezésre költendő tőkeösszeg után életében 6 % kamatot fizessen. Kedves köteletségének érzi az igazgató-tanács értesíteni a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlést ezen nagylelkű ajánlatának köszönettel lett elfogadásáról s az építkezési terv és költségvetés helybenhagyásáról.

5. A trónörökös ő Fenségének nászünnepélye alkalmából az igazg. tanács örömmel ragadta meg az alkalmat egyházkerületünk részéről csatlakozni hazánk minden hit-sorsosai nevében az egyetemes konvent, elnöke báró Vay Miklós ur ő nméltósága vezetése alatt tolmácsolt szerencse- és üdvkivárat kinyilatkoztatásához, s ez által kifejezést adni egyházkerületünknek a Felsőges uralkodóház iránt érzett alattvalói hódolatának, bizalmának és szeretetének.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Protestáns Egyh. és Isk. Lap“-ban Nagy Ignác „Modern üldözések“ czim alatt folytatja cikksorozatát s jelzi, hogy az alkotmány helyreállítása után az idealista Eötvös csakhamar létrehozta a népnevelési törvényt, mely a papiroson oly szabadelvű, hogy különbet még álmódni sem lehet. Minden felekezet tanintézetei megnyittattak a más felekezetbelieknek is (a mieink nyitva is voltak mindig). A hol egyes felekezetek nem bírnak iskolát állítani, tartozik állítani a község közös iskolát (össze lehet csapni egy kasba a méheket a darázsokkal). A mely felekezet sokalja az iskola terheit, községivé teheti iskoláját (no erre aztán korteskedtek is egyházainkban és jó sikerrel). A tanítói fizetés minimuma megállapított (ennél fogva a jó zsiros kálvinista rektoriák minimumra szállítottak országos törvénnyel). Iskolai székek állítottak (azt elfeledték a törvényhozók, hogy nekünk negyedfélszázad óta vannak iskolai székeink, csak hogy azoknak presbyterium volt a nevök). Tanfelügyelői hivatalok állítottak (nálunk már rég voltak ilyenek körlelkész név alatt, de erről se vettek tudomást). Az iskolakötelezettség kimondatott, a mulasztás birsággal sujtatik (de végre nem hajtatik). Az elkülönítendő legelőkből bizonyos mennyiség iskolai alappá kihalattatik. Országos tanítói nyugdíjintézet állítottak stb. Ezeket örömmujongással fogadhatta a protestáns felekezet; mert a mit mi óhajtottunk valaha, mind meg van az itt igen szépen írva. Igenis csak írva. A gyakorlat igen siralmasan tanított meg bennünket arra, hogy nem jó nagy urakkal egy tálból cseresznyét enni. A közös iskolákban a jezsuita szabadelvűség ilyen logikával élt: „ti protestánsok szegények vagytok, nagy teher nektek az iskolatartás, ketten jobban megbirjuk, legyen az iskola közös“ és többnyire ráálltak a gyülekezetek, mert még a papok között is nagyon divat volt a közös iskolával szabadelvűsködni. És a logika megy ma már a maga lánczolatán tovább így: a mi a tietek, az közös, a mi közös, az a miénk is; a mi a miénk, az a miénk, a mi a miénk; az nem a tietek; ergo a ti protestáns felekezeti iskoláitok, melyeket őseitek anynyi áldozatok árán teremtettek és tartottak fenn, a miénk már, mert ki hagyátok húzni fogaitokat csupa szabadelvűségből. Felsőbb tanintézeteinkkel még könnyebben elbánnak. Nem kell egyéb, csak a követelt nagyon drága és elviselhetetlen apparatust léptetessék életbe: rendre meg fognak bukni a mi áldott jó alma matereink. Csak pápista törvényhozás kell hozzá, mely a mi szegénységünkre az ő millióival akarjon rányomakodni és mondja ki, hogy ha felsőbb iskolát akartok tartani, ennyi s ennyi tanárt, ennyi és ennyi fizetéssel, ilyen s ilyen épületekkel állíthattok csak vagy, „ba nincs pénzed, ne tanácsolj“, bezárom az iskoládat. A tanfelügyelői intézménytől is sokat vártunk, mig nem tudtuk, hogy minő lesz; azt hittük, hogy azok ki fognak neveztetni felekezetek szerint az ahoz értő nevelési szakemberekből, tehát a papok, tanárok és tanítók közül; hogy ők nekünk a népnevelés terén hatalmas táma-

szaink lesznek; azonban legtöbbnyire nem is szakembert neveztek ki és ianfelügyelői hivatal helyett sratistikai adagyűjtő bürot állítottak, a ki mi nekünk ugyan soha sem segít; iskolánkba nem jő, hanem a miniszterium nevében örökké számadatokért zaklat bennünket s hiába írjuk meg, hogy ez s ez hiba, így s így kellene segíteni, azért nem segít senki. Több rendbeli fölszólalás történt itt-amott, hogy a tanfelügyelők soha sem látogatják a népiskolákat. Ezen a bajon aztán úgy segítettek, hogy neveztek ki iskolalátogatókat a tanfelügyelő mellé annak ajánlata folytán. No még ezen förmedtünk csak fel igazán. Plébánusokat neveztek ki Baranyamegyében a kálvinista iskolák látogatására. A mi ellen századok óta küzdöttünk, a miről már többé nem is álmodtunk, megjött a szabadelvűség köntösében. A tanítói nyugdíjintézetrel pedig úgy jártunk, hogy szegény túlterhelt egyházi pénztárunkat derűre-borúra exequálják; a tanítóinkat is exequálják. Az elkülönített legelőkből az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 39 §-a egyszázalékos iskolai alapnak rendel s a 41 §. megengedi, hogy azon alap jövedelme ott, a hol községi iskola nincs, a felekezeti iskolák segélyezésére fordíthatatik. Sok helyen bekövetkezett a legelőelkülönítés és a törvényszabta mennyiség ki is hasított; presbyteriumaink regtön rátették kezüket az iskolai földekre, s azok haszonbéréből kezdtük iskoláinkat fölszerelni, építeni, bővíteni. Nem sokáig tartott azonban a dicsőség; jött egy miniszteri rendelet, mely tőlünk az iskolai földek

kezelését elvette s a község bocskoros jezsuitáinak adta, a kik hogy kinek számolnak vele, azt nem tudom; de ha mi abból, a mi a mi hallgatóinknak földéből elvétellett, a mi hallgatóink iskolájára akarunk költeni valamit, hát előbb a miniszteriumhoz kell folyamodnunk, „a ki a kérelmet megadhatja vagy megtagadhatja.“ Sőt ennél is több történik. A mi sérelmeink voltak hajdan, ugyanazon sérelmek fordultak elő ma is, csak hogy simább alakban. Híveinkkel a plébánusok adót fizettetnek, hallgatóinkat elkeresztelgetik; a törvény nem egyenlő mértékkel mér, világos példa a soproni eset és a többi; életereinket, a vagyon forrását elvagdadják; nevelésünket, iskoláinkat szabályozzák, úgy, hogy sirva nézünk utánok; szóval a mostani állapotokat én bátran merem modern üldözésnek nevezni. A zsinat rövid időn összeül. Sajnos, hogy megvárta a kedvezőtlen áramlatot, tán több sikere lett volna előbb. A javaslatok alkotmánygyártással fenyegetnek, pedig van mi nekünk hatalmas alkotmányunk, melyet kifejtett az idő, megszilárdítottak a viharok; azt kellene kitatarozni s mindenekefelett a sérelmeket megorvosoltatni. A választási mozgalmak kezdődnek; de az a baj, hogy rendszeren olyanokat jelölgetnek, a kik a protestáns népéletben nem élnek, egyházi életünket mindennapi bajaival együtt nem ismerik. Hja! nekünk országos notabilitások kellene! Nagyon lehet tartani tőle, hogy vagy semmi sikere nem lesz a drága zsinatnak, vagy ha lesz, még rosszabb állapotokat terem, mint a mostani.

AZ „ERŐ. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

A SZÁSZ UNIVERSITAS 1629-BEN HOZOTT ÍTÉLETE DÉZSI ISTVÁN ÜGYÉBEN.

A szászvárosi ev. ref. elsőrendű egyháznak 1621-től 1629-ig Dézsi István volt lelkesze, egy nagy miveltségű, mély tudományú, páratlan ékesszóló es feddhetlen jellemű s e szép tulajdonaiért Bethlen Gábor fejedelem és testvére, Bethlen István által is kedvelt férfiú. Dézsi a megelőző években is a legtekintélyesebb egyházakban, mint Gyulafehérvárt, Déván és Küküllővárt köztiszteletben papskodott, magánélete azonban szerencsétlen volt, kétes jellemű neje miatt, ki a mellett, hogy vagyoniilag is megrövidítette, sok kellemetlenséget és keserű perczeket okozott a derék egyházi férfiúnak. E mellett támadott póre a szászvárosi egyházban hallgatójával, Kampó Jánossal, ki nemcsak a kellő tiszteletet nem adta meg lelkipásztorának, hanem nyilvánosan becstelenítette. Az ügy a szász universitas elé került, melynek jurisdictioja alatt volt Szászvárosszék is s az 1629-ben december 3-án ez ügyben a következő ítéletet hozta:

„Miatán az alma universitas mindkét peres félnek, egyfelől tiszteletes Dézsi István szászvárosi papnak, mint felperesnek, másfelől szintén szászvárosi Kampó Jánosnak, mint alperesnek, feladásait, kifogásait, bizonyításait és ok-

mányait olég hosszasan és figyelmesen meghányta-vetette, vizsgálta és szellőztette, tekintetbe vévén a hozzá intézett fejedelmi rendeletet is, érett megfontolás után végre Isten és az ő igazsága szerint következő módon mondott ítéletet:

Minthogy Kampó János alperes Dézsi Istvánt, lelkipásztorát, ki iránt kettős tisztelettel viseltetni tartozott, három főbenjáró szörnyű rágalommal illette, jó hírnevében megsértette, nyíltan rablónak, tolvajnak, ördög papnak nevezvén és kiabálván s ezek közül egyet sem tudott megmutatni, sem tanukkal bebizonyítani, tartozik felperes 15 nap alatt, illetékes birája előtt testi esküjével tisztázni magát a rászórt gyalázattól, hogy t. i. mióta nője oly gyalázatos hirbe jött, vele házassági kötelékben együtt nem lakott és nem érintkezett, Ezen ünnepélyes eskü letétele után az universitas ítélete úgy hajtatik végre, hogy alperes Kampó János békóba veretve s a közpiacra vitetve, kádra állittatik, reggeltől délig; ekkor a hóhér szakállát és bajuszát levágja álláig; így a szakállától megfosztott saját száját kezével háromszor becsapja és fenhangon kiáltja, hogy hazudta mindazokat, a miket papjáról, Dézsi Istvánról, ez előtt kiabált és terjesztett. Végre a bakó által a városból kivezetetve, Szászvárosszékből is úgy eltávozzék, hogy azon helységbe soha többé belépni ne merészeljen. Ha pedig a város környékén vagy Szászvárosszékben valahol megfoga-

tik, ezen ítélet erejénél fogva nyelve vágassék ki és feje vétessék el. Felperes Dézsi István is a fejedelmi parancs erejénél fogva az executio után tizenöt nappal az egyházi törvényszéken indítsa meg a pert nője ellen. Ezen ítéletet az egyik fél kérésére kiadtuk stb. Volenher notarius.

Bod Péter latin kéziratából a Teleki-könyvtárban.

Közli: *Koncz József.*

A PROTESTÁNTISMUS VESZEDEKME ERDÉLYBEN. *)

Zsigmond fejedelem újra visszatérvén, vallásszabadságot ígér. — A rendek felkarolják; de leveretvén, Rudolfot ismerik el. — Az 1602-ki meggyesi országgyűlés minden bevett vallás szabadságát biztosítja. — Básta és Naprágy javaslatai Erdély szervezésére nézve; ezekben a vallás ügye. — Az 1603. januári országgyűlésen már a császár biztosai korlátlanul intézkednek.

Az események rohamosan és váratlanul fejlődtek. A mig Erdély követői az ország átadásának feltételeivel oda jártak Bécsben, addig Báthory Zsigmond vallásszabadságot s törvénytisztelést ígérve, újra visszajött Erdélybe trónjának elfoglalására.

És újra talált pártot, mely őt visszafogadá; talált országgyűlést, mely lelkesedni tudott mellette! A Csáky István, mint az ország generálisa által 1601. jan. 21-re összehívott kolozsvári országgyűlés csakugyan megválasztotta a hóhortosságig szeszélyes embert fejedelemnek; a Rudolf pártjához szitókat, jelesül Bocskay Istvánt és Naprágy Demeter püspököt száműzte. Márczius 27-én a kolozsvári jezsuiták templomában tartották az istenitisztelést, s fényes lakomák zajában feledni látszottak, hogy a könnyelműség és jellemtelenség ezen szövetsége minő következményeket fog hozni a különben is sujtott országra.

A rövid ideig tartó öröm mámorát csakhamar a keserűség és nyomor jajjai váltották fel. Bekövetkeztek Erdélynek legszomorúbb napjai. Németek, vallonok, hajduk, oláhok és törökök egyaránt pusztították a szerencsétlen országot.

Rudolf császár, ki ép oly szeszélyes, ép oly állhatatlan és jellemtelen volt, mint Zsigmond, kiadta a rendeletet Bástának, hogy Erdélyt minél előbb fegyverrel hajtsa lábához, hogy aztán hozzá foghasson Magyarországon is a reformáczió végképeni kiirtásához.

Básta, ki magával hordozta a jezsuitákat s diadalainál miundenütt elűzte a protestáns lelkészeket, gyászos szigorral hajtotta végre urának parancsát. Erdély csakhamar le lőn verve; hitvány fejedelme újra ott hagyta a szerencsétlenség napjaiban.

A győztes Básta 1602. aug. 23-ra országgyűlést hívott össze Medgyesre, a végből, hogy Rudolf császár uralmát véglegesen megalapítsa.

Sok és nevezetes tárgy merült itt fel, a mennyiben

*) Mutatvány Zsilinszky Mihálynak „A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve” című művéből. E nagybecsű műnek még csak első kötete jelent meg, mely a bécsi békekötésig terjedő kort tárgyalja. Kiadja a Franklin-társulat. Ára 3 frt. Közelebről ismertetni fogjuk. Szerk.

a meghódított ország összes alkotmányos viszonyait Rudolf akaratjához képest kellett átalakítani. Ezeknek sorában a vallást, mely Erdély fejlődéstörténelmében kiváló szerepet játszott, mellőzni lehetetlen volt.

Básta hivatkozik propositioiban a kolozsvári szerződésre, melylyel az ország jogait és kiváltságait, a szabad vallásgyakorlatot megerősítette; de a kíséző levélben, melylyel a hozott törvényeket Rudolffhoz fölterjeszté, megjegyzi, hogy ezen contractus már semmi érvénnyel sem bir, miután annak megkötése után is fegyvert fogtak. A mi az általa hasonlólag megerősített vallásszabadság kérdését illeti, erre nézve azt ajánlja a rendeknek, hogy a szebenieket szép szerrel bírják rá a vallásváltoztatásra; a kálvinistákat egyelőre kimélik, hanem az ariánusokat, judaizansokat és szombatosokat annál kérlelhetlenebbül üldözzék.

Az önmagukkal meghasonlott és alázkodó rendek hálát mondanak Bástának, hogy „e szegény ország nyomorult állapotja ilyen jóakaratra hozta.” Igérik, hogy mindenben szolgálatjára lesznek, s kívánják, hogy az uristen őt a szegény haza oltalmára és ő felsége a római császár után való gondviselésre segítse, hogy eképpen „ő szent felségének nevének dicséretére, keresztyénségnek előmenetére és javá-
ra, nagyságnak jó hírére, nevére, szegény hazánknek és magunknak megmaradására lehessen.”

Az adóra, táborozásra és közigazgatásra vonatkozó határozatok és panaszok felszámolása mellett, a vallásra nézve a 8. pontban ezt határozták: „Mivelhogy pedig országul nekünk is sok bántásaink és nyavalyáink vannak, azok-
rul így szólottunk, legelőször, hogy mind az előtt való articulusok s mind pedig nagysággal való contractusunk szerint a recepta religiók minden helyeken megmaradjanak és senki abban meg ne turbáltassék.”

A hozott törvényeket Básta még az nap megerősítette s szept. 1-én jóváhagyás végett egy hosszas jelentés kíséretében Rudolfnak küldötte fel Prágába.

A jelentésben írja, hogy az országgyűlés követeket akart küldeni ő felségéhez, de nézete szerint az ország megtartására csak kellő eszközök megteremtése szükséges.

A vallásra nézve azt tanácsolja Rudolfnak, hogy jó volna a szászok között a katolikus vallást behozni s annak elfogadására mindenekelőtt a szebenieket bangolni, mert ezeket, nézete szerint, aztán a többiek is követnék. Mindenekelőtt pedig ki kell irtani az arianusokat, szombatosokat vagy zsidókat, valamint a kálvinistákat is, de ez utóbbiakat egyelőre még kimélni akarja.

Ezen pontokon kívül Básta minden másban hajlandó volt a kiméletnek és engesztelődésnek útjára lépni.

Azonban Rudolf császár Erdély önállóságának utolsó védfalát, az országgyűlések tartását, illetőleg a törvények hozatalát is meg akarta szüntetni, mi által természetesen a vallásszabadság mellett való törvényes felszólalások is el lettek volna fojtva. Több tanácsosának véleményét kívánta meghallgatni Erdélynek „új szervezésére nézve.”

Ere nézve felette fontos Náprágy Demeternek, a száműzött erdélyi püspöknek emlékirata, melyben az javasoltatik, hogy ő felsége vegye kezébe az ország kormány-

zását s kormányzóul egy kath. vallású hű és okos katonamentert állítson oda, a ki kellő anyagi erővel rendelkezék. Az egyes nemzetek viszonyainak leírásánál gondosan kiterjeszkedik a vallásra is. A szászok, úgymond, mind lutheránusok. Ezeket ily háborús időben nem tartja tanácsosnak háborgatni, csak rendbe kívánja őket szedetni, kivált azokat, kik ő felségéhez hívek maradtak. Majd eljő az alkalom, a midőn a török legyőzése után és a szomszédok lecsendesedésével ő felsége pártfogása alatt győzedelmeskedni fog az ősi vallás. A székelyek iránt szigorúbb akar lenni, mert ezek vadabbak és nyugtalanabbak, habár vallásra nézve többnyire katolikusok; de vannak köztük kálvinisták, szombatosok és arianusok. Ezeket most könnyű volna a katolikus egyház kebelébe téríteni, mert magok is hajlanak a kath. hit felé s nagyon meg lévén törve, könnyen engednek; csak kath. papokat kell köztük elhelyezni, a minők most is vannak ott többen. A csikszékben levő monostort, melyben most francziskánusok vannak, segítse ő felsége s akkor a megszaporodott barátok az egész székelységet be fogják járni, beszédekkel és szentségekkel táplálva a népet. A magyarok majdnem mindnyájan arianusok és kálvinisták, kiket ezen rájok nézve végzetes időben a legkönnyebb módon lehetne a kath. hitre téríteni és pedig aképen, hogy mindenekelött ő felsége mutassa, mint ha nem volna hajlandó őket kegyelmébe fogadni. Az arianusok minden templomát be kell záratni, s az arianus lelkipásztorok fejvesztés büntetése mellett tiltassanak el a szószéktől. A kik erre hajlandók lesznek, azokat hamar kegyelembe kell fogadni, a kik pedig nyakaskodnak, azokkal keményebben kell bánni. Elvett javaik és jövedelmeik a régi urbarialis rend szerint ő felsége váraiboz adassanak. Az arianusok tizedei hasonlóképen elvétessenek, s mindazon jövedelmeik, melyeket katolikus fejedelmek esküjük szerint adtak, elvonassanak. Mindazon törvények, melyek egykor az ő javukra hozattak s a fejedelmek által megerősítettek, megsemmisíttessenek. Mindez, Naprágy nézete szerint, megtörténhetik ő felségének egyszerű parancsára, ha a biztosok szorgalmatosak lesznek; a nélkül, hogy ebből bármely új zavargás veszélyétől félni lehessen. Az arianusok két fővárosa Torda és Deés egészen el van pusztítva s nézete szerint oda vagy új telepítvényt kell hozni, vagy az elmenekült nyakas arianusok csak feltételesen bocsátandók vissza. Kolozsvár egyedül képezi székhelyét az arianus püspököknek; innét, bármily nő legyen is e város ő felségéhez, egészen ki kell űzni a ragályos felekezetet; a mi igen könnyen megtehető.

Az oláhok az egész országban szét vannak szórva, különösen a hegyes vidéket lakják; vallásra nevezve schismaticusok; idegen nyelvüknél fogva nehezen téríthetők meg a róm. kath. vallásra. Különböznél használhatók minden szolgálatra.

Mintán előszámlálta volna a fejedelmi jószágokat, bányákat, sóaknákat s azoknak jövedelmeit, végül elmondja véleményét az ország kormányzására és a kath. vallás terjesztésére vonatkozólag is. Mindenekelött azt tanácsolja, hogy a győztes császári tábornok (Básta) a jezsuiták és a

kath. vallás ellen mindenkor terveket forraló arianusoknak kolozsvári egyházait foglalja el és csukja be; az arianus hitszónokokat pedig űzze el. Ugyanezt tegye a kálvinistákkal is. Mert méltó dolog — úgymond — hogy Ferdinánd császár, kit János királyfi arianus hitszegése megfosztott ez országtól, ily tett által megboszultassék és a királyfi eretneksége, melyet az igazhivők elűzésével ide plántált, kárhóztattassék és az ország határában túl kiűzessék. A vallás helyreállítására nézve igen hasznos lesz, ha ő felsége minél előbb egy püspököt helyez oda, s annak egykor elvett javait és tizedeit visszaadja, mert azok, miket Zsigmond ajándékozott, ő felségeinek seregei által majdnem egészen elpusztítottak. Káptalant is helyezzen el Gyulaféhérvárott, s annak jövedelmeit adja vissza s mindent megtisztítson és megújítson. Az egyháznak János idejétől eltűnt szabadságát védje s az Isten dicsőítését és dicsőségét mindenütt mozdítsa elő.

Ezzel egyértelmű javaslatokat tettek mások is, minnek következtében Rudolf császár leküldte biztosait báró Molart Jánost és Burghausen Miklóst, hogy alakítsák át Erdély alkotmányát. Ezek 1603. jan. 15-re országgyűlést hívtak össze Fehérvárra s előadták Rudolf kívánságát Erdély birtoklására nézve, követelvén a rendektől a hűségi eskü letételét. Az ország jogairól és szabadságairól szó sem volt; és az ezt emlegető rendek azt a választ nyerték, hogy ez ő felségének a gondja.

A tiz évi nyomor annyira megviselte a rendeket, hogy nem is nagyon sokat ellenkeztek, belenyugodtak a dolgok új állásába, letették a hűségi esküt, a nélkül, hogy viszoant jogaik épségben tartását kikötötték volna.

A tárgyalások folyamán megállapított postulatumaikban ugyan kérték ezt is, valamint a szabad vallásgyakorlat biztosítását is; de a császári biztosok csak annyit válaszoltak, hogy azt ő felségének kegyelmére kell bízni; ők nem kételkednek, hogy ő felsége jóindulattal fog határozni a vallás dolgában is. De megjegyzik, hogy a róm. kath. vallásra, melyet ő felsége követ, gondot kell viselni s azt valahonnan kizárni ne igyekezzenek s annak követőit semmiféle boszusággal ne illessék.

Ez oly alakban volt közölve a rendekkel, melyből azok az országgyűlés jogkörének megsemmisítését látták s kívánták, hogy a válasz pontonként és pedig az ő beadványuk oldalára irassák. De a biztosok nem akarták megengedni, hogy a rendek articulusokat alkotassanak; sőt ellenkezőleg, azt akarták most keresztülvinni, „hogy jövőre per decreta et placeta érintkezzenek velök inkább, mintsem articulusaik alá vessék a kormányt.“ Ez volt Bástának is óhajta.

Az országgyűlés gyenge volt követeléseiben; csupán kérésre szorítkozott. Az egyes nemzetek közül különösen a szászok feltették jogaikat és szabadságait és külön feliratban folyamodtak evang. vallásuk szabadságának megerősítéséért. A császári biztosok csak arra intették a szászokat, hogy az ág. hitvallás mellett maradjanak, s ne engedjék, hogy közöttük más veszedelmes vallások, minő például a judaismus és sabbatismus, elterjedjenek; továbbá kikötik

azt is, hogy a róm. katolikusok szabadon gyakorolhassák a magok vallását és semmiféle hivatalból ki ne zárassanak.

Ezenkívül a szászok kérték Rudolfot, hogy a szász nemzet maradjon egy test, melynek feje Szeben legyen, hogy városaikban ne tartassék országgyűlés, karaik kárpótoltsanak; Szeben számára külön jutalmat kérnek, hűsége elismeréséül stb.

Ezen országgyűlésen a császári biztosoknak minden tette azt bizonyította, hogy Erdély nem tekintetik többé önálló fejedelemségnek, hogy a császár nem tartja egybenn, mint oly provinciának, mely felett korlátlanul rendelkezhetik.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 aug. 13-án.

— Az országos tanítógyűlést tegnap 9 órakor nyitotta meg Békei Imre tanfelügyelő, a képviselőház üléstermében. A gyűlés korelnökké Gáspár Jánost, korjegyzökké Rieger Imre kolozsvári s Berecz Gyula fehértemplomi tanítókat választotta meg. A kormányt Gönczi Pál, miniszteri tanácsos, a fővárost Ráth Károly, főpolgármester képviselték, kik meleg szavakban idvezelték a gyűlést, mire Gáspár János korelnök felelt. A tisztviselői karra a kijelölt bizottság candidálván, megválasztattak: Békei Imre elnökül, Göbel János alelnökül, Berecz Gyula, Csathó Alajos és Rieger Imre jegyzökké. Verificáltatott 194 képviselő s ezzel az első ülés véget ért.

— Érdekes lelet. Szabó Károly történettudosunk a kolozsvári városi levéltárban egy nagyon érdekes okmányra talált: a városi communitásnak, illetőleg a városi biráknak és esküdteknek Báthori István fejedelemhez a Dávid Ferencz és neje Baráth Katalin közt fönforgott válóper tárgyában 1575 márcz. 16-án intézett föliratára. A fölirat ránk, reformátusokra, nézve is kiváló érdekű, mert kitűnik belőle, hogy Alesius Dénes 1875-ben nem református, hanem lutheránus püspök volt s a válóper végellátás végett hozzá utasított. Szabó Károly szives volt e nagybecsű okmányt, közlés végett, lapunk számára átadni.

— Templomszentelés. Bágyoni egyházközségüknek szép ünnepélye lesz f. hó 14-én. Évek óta épülő temploma fog fölszenteltetni. A templom fölépítése körül Darkó József, bágyoni paptársunk, szerzett magának kiváló érdemeket. A templomszentelés sorrendje a következő: 1. Imát mond Hegedüs Lajos, esperes. 2. Beszédet tart Sándor János, n.-enyedi egyházmegyei jegyző. 3. A felszentelő imát a főt. püspök ír tartja. Keresztelni fog Barabás József, urvacsorát oszt Benedek Ferencz, az egyházközség új papja. Az eskető beszéd tartására lapunk szerkesztője volt fölkérve, de hivatalos teendői a részvételben akadályozták.

— A marosújvári papi állomásra Bartalus János, Bari Zsigmond, Teleki József, Csiszér Zsigmond, Jancsó Lajos és Bornemissza Károly kandidáltak. A próbabeszé-

dek tartása most van folyamatban. A választás f. hó 28-án fog megtartatni.

— Gyászhir. Hegedüs Jánost, n.-enyedi hittanárunkat és családját súlyos veszteség érte. Neje: Szabó Katalin, Szabó Sámuel tanár, Szabó Ferencz és Szentpáli Ignáczné, sz. Szabó Eszter testvére, hosszas és fájdalmas betegség után, f. hó 8-án kimult. Két fiút s három leányt hagyott hátra a derék nő s jó anya. Temetése f. hó 10-én ment végbe. A sokat szenvedett pihenése legyen csöndes! — A család gyászjelentése így hangzik: Hegedüs János, nagyenyedi ref. theol. akadémiai tanár, a maga és gyermekei: Ilona, férje dr. Kovács Ödön és fiok: Gyula, neje Winkler Mari és fiok; Klára, férje Kovács Gyula és gyermekeik; Katinka és Kálmán; — a boldogútnak testvérei: Szabó Ferencz, Szabó Sámuel, neje Nagy Katalin és gyermekeik; Szabó Eszter, férje Szentpáli Ignác és fiok, valamint a többi rokonok nevében mély fájdalommal jelenti, hogy elfeledhetlen kedves neje, az önfeláldozó édesanya és nagyanya, a szerető testvér: Hegedüs Jánosné, szül. Bágyoni Szabó Katalin, élete 59-ik, boldog házasságuk 33-ik évében, folyó hó 8-án, d. u. 7 órakor, hosszas betegség után bevégezte áldásteljes földi életét. Az egek Ura megáldotta őt szerető hű szívvvel, világos, tiszta értelemmel, kitartó, önfeláldozó akarattal; és ő az Úr mindezen áldásait, élte utolsó perczéig, szeretettel boldogítására szentelte. Élete enyhülés, megelégedés, öröm és áldás volt nekünk; halála szünetlen fájdalom, kipótolhatlan veszteség marad. Az Úr, ki bővséges kegyelméből megáldja minket vele, adjon nekünk erőt a nagy veszteség keresztyéni hordozására. A boldogúlt hült tetemei folyó hó 10-én, d. u. 4 órakor fognak, a háznál tartandó gyászszertartás után, a Bethlen főtanoda sirkertjébe kísértetni. Nagy-Enyeden, 1881, augusztus hó 8-án.

— Zsinati választások. A debreczeni ref. egyházmegyének megválasztott zsinati képviselői lettek: Rendes tagok: Dávidházi János esperes, Balogh Ferencz debreczeni hittanár, Bernáth István segédgondnok, Simonffy Imre Debreczen város polgármestere. Pótképviselők: Némethy Lajos debreczeni lelkész, Saápy Sámuel, a debreczeni egyház főgondnoka. Az érmelléki egyházmegyében zsinati rendes képviselőkkül megválasztattak: Szőke János esperes és Fráter Imre segédgondnok; pótképviselőkkül: Kiss Albert, bagaméri lelkész és dr. Miskolczy Mihály, egyházmegyei világi jegyző és tanácsbíró. Az abauji ref. egyházmegyében egyházi részről általános többséget senki sem nyert. Ennél fogva új szavazás rendeltetett el, a rendes képviselőségre Béki Sámuel, kassai és Kérészy Barna, alsóvádszi lelkész között s a pótképviselőségre ugyancsak Kérészy Barna és Varga József szikszai lelkész között. Világi részről megválasztattak: Teleky Péter rendes- és Meczner József pótképviselőkkül. — A tornai egyházmegyében világi rendes tagul Lőkő Géza, segédgondnok és orsz. képviselő, egyházi póttagul pedig Vajányi Lajos, perkipai lelkész választattak meg. A tornai és a f.-zempléni egyházmegyék egy választókerületet képeznek olyan formán, hogy amaz világi reu-

des- és egyházi pót-, emez pedig egyházi rendes- és világi pótképviselőket választ. — A szabolcsi egyházmegyében rendes képviselőkül megválasztattak: Lukács Ödön esperes és Ujfalusy József segédgondnok; pótképviselőkül kijelöltettek: egyházi részről Gonda Balázs, Görömbei Péter és Vitéz Mihály, világi részről Pilissy László, Szesztay Károly és ifj. gr. Lónyay Menyhért. Ez utóbbiakra a szavazás elrendeltetett. A kecskeméti egyházmegyében Filó Lajos a póttagságot el nem fogadván, új szavazás alkalmával Dobos János, egyh. kerületi főjegyző és czeglédi lelkész választatott meg, a ki megválasztatását elfogadta.

— A történelmi társulat ez idei kirándulásának, melyre a tagok közül összesen 70-en jelentkeztek, már végkép megállapították programját. A tagok e hó 21-én indulnak Eperjesre, hol másnap az ünnepélyes közgyűlést Pulszky Ferencz nyitja meg „a történetírás elméletéről“ tartantó értekezéssel, utána pedig Bánó József értekezik Sárosmegye nemzetiségi viszonyairól a múlt századokban s még többen tartanak előadásokat. A bizottságok aztán egészen a hó végéig fognak kutatni a megye különböző pontjain a családi levéltárakban, közben kirándulnak a vörös-vágásig opál-bányába, majd Bártfára s itt fognak találkozni a lengyel vendégekkel, kiknek fogadására Sárosmegye értelmisége nagy készüléteket tesz. Az zárulás augusztus 31-én lesz Eperjesen.

— A zsidók frigyládája. Jeruzsálemben közelebb egy szekrényt ástak ki a földből, melyről hívő lelkek eleintén azt hitték, hogy az a Mózes-készítette frigyláda. A tévedés azonban csakhamar földerült, mivel a szekrény vasból van, míg a frigyláda fából készített és tömör aranylapokkal kirakott szekrény volt. A jeruzsálemi kormányzó megkérdezte az ottani zsidó tudósokat, hogy hová lett tulajdonképen a Mózes-készítette frigyláda, melyet sem a babyloniak, sem a rómaiak el nem hurczoltak. Azt a választ kapta, hogy azt a szekrényt, a benne őrzött s még Mózes által készített törvénytáblákkal együtt Jeremiás próféta még az első templom elpusztítása előtt elásta. Fájdalom, az elásatás helyét nem lehet közelebről megjelölni, mivel egy hagyomány ilyenül magát a templom telkét, mások ismét a Nebo hegyét állítják, a hol Mózes az örök álmat aluszsa. A kormányzó a hallottak és tapasztaltakról most jelentést tett Konstantinápolyban s Jeruzsálemben most azt hiszik, hogy a fényes kapú el fogja rendelni a templom helyének átkutatását. Időközben a seik, a kié a Nebo hegye, elhatározta pontosabban átkutatni azt.

A FÓTISZT. PÜSPÖK ÚR A KÖVETKEZŐ KÖRÖZVÉNYEKET
BOCSÁTOTTA KI:

Tudásúl és megtartásúl.

757—1881. Vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága 14,403 számú 1881.

évi július hó elsejéről kelt felhívása következtében, hivatalosan tudatom a tiszteletes aflaval, hogy a hadmentességi díj ügyekben akár hivatalosan, akár a felek által kívánt anyakönyvi kivonatokat, bélyeg- és díjmentesen állítsák ki, s az előfordúlható visszaélések megakadályozása tekintetéből e kiadványokat a „hadmentességi díj ügyben bélyegmentes“ felirattal — felelősség terhe alatt — lássák el.

Köröztetnek.

771—1881. Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a menyői kántor-tanítói állomás. Javadalma: dözma-kárpótlási kamatból évenként két részletben 300 frt., o. é., 7 h. 115 nsz. öl canonica portio haszonélvezete, tisztességs lakás kerttel. Köteles a kántorságon kívül minden ref. iskola-köteles gyermeket ingyen tanítani. Pályázati határnap: augusztus 31-ike. Folyamodványok t. Szabó Pál esperes afiához, Diósadra küldendők.

776—1881. Püspöki vizsgálat alatt álló fogarasi egyházközség tanítói állomása. Javadalma: 360 frt., az egyházközség pénztárából havi 30 frtot előlegben fizetve; veteményes kert és egy nyil földnek fele, a piaci vámjának $\frac{1}{4}$ -ed része, melyből osztályát fűteni tartozik, a megmaradt részt saját szükségletére fordíthatja; a temetéseknel éneklési segédkezésért 30 kr., a tandíj hitfelektől 1 frt., idegenektől 2 frt., nőtlennek való szabad szállás, mit, ha az egyházközség meg nem adhatna, 120 frt. szálláspénz. Kötelessége a törvénytábla tanításon kívül, temetéseknel fent kitett díjért segédkezni és sátoros ünnepeken délutánonként prédikálni, ezért javadalma 9 frt. 20 kr. o. é. Az illető egy évi próbaidőre választatik, melynek sikeres kiállása után állandósíttatik; csak okleveles ev. ref. tanítók pályázhatnak. Pályázati határnap: aug. 31-ike. Folyamodványok t. Pánczél Károly afiához, Fogaras, küldendők.

781—1881. Sepszi egyházmegyénkben a kökői kántortanítói állomás. Javadalma: a kepenek egy harmada, mely ez idő szerint 36 kal. búza és 96 kal. zab, fakepe váltás 12 frt., szemes gabona és árvák kepet m. e. 8 frt., oszpora és kegy-alap kamatai m. e. 11 frt., tandíj minden tanulótl 40 kr., m. e. 15 frt., 1 h. 1335 nsz. öl szántó, 3 h. 7 nsz. öl kaszáló haszonélvezete, melynek adóját az egyház fizeti, tisztességs lakás. A fizetés pénzértéke, lakáson kívül, 200 o. é. frt. Pályázati határnap: aug. 31-ike. Folyamodványok t. Csizsér Gábor esperes afiához Egerpatak (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

783—1881. Széki egyházmegyénkben a magyar-nemeyei II-od osztályú papi állomás. Pályázati határnap: aug. 31-ike.

Ugyanezen egyházmegyében a nagy-devecseri IV-ed osztályú papi állomás. Pályázati határnap: aug. 31-ike. Folyamodványok mindkét állomásra t. Báthori Dániel esperes afiához Székre küldendők.

Kolozsvárt, július 25, 1881.

Megjelenik
minden vasárnap.

Szerkesztői s kiadói szállás:

b.-farkasutoza 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldé-
mények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigattatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyújt a kiadóhivatal

Főfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Molnár Aladár. — Az állandó igazgató ta-
nács jelentése évi működéséről. (Folytatás). — Egyházi lapszem-
le. — Iskolai értesítők. — Első közlemény. — Tárcza: A szív
és a jellemről. De Gerandó Antonia. — Külömfélék. — Hirdetés.

Molnár Aladár
† 1839. † 1881. aug. 17.

Szomorú hír, valódi gyászhir foglalja el ma
lapunk első helyét: Molnár Aladár meghalt.

A politikai lapok, a tudományos szakközlönyök
szintén a magok gyászaként hirdetik a szomorú ese-
ményt, de legméltóbban épen a protestáns egyházi
és iskolai közlönyök mondhatják a magukénak fé-
nyes működését s oly korán elkövetkezett setét vé-
gét. Az igazi fájdalom önzésével tartunk tehát igényt
a drága halotthoz, ki bármennyire a hazáé, a nem-
zeté vala: első sorban mégis a protestántismus szel-
lemének vala hű bajnoka, s mint ilyen a mi ha-
lottunk ő!

A nyilvános élet terére való első kiléptétől fog-
va, midőn mint a philosophia helyettes tanára, a
pápai ref. főtanodán, úgyszólva még mint ifjonez,
működött, halkan kilobbanó életének végső pillana-
taig, midőn a múlt évszázbeli magyar iskolázás tör-
ténétét oly bámulatos szorgalommal s valódi tudo-
mányossággal készíté elő s alkotá meg részben; a
magyar közoktatási reform nagyszabású munkáiban,
melyeket Eötvös mellett oly hiven végezett; a tör-
vényhozás termében és a társadalmi működés sok
oldalú foglalatosságai közepett, mint embert, mint
tanítót, mint tudóst, mint államférfiút egyként a
nemes érzésű, szabad, tiszta gondolkodású, törhetlen
erélyű protestántismus jellemzé s bár a szoros ér-
telemben vett egyházi szolgák soraiban csak rövid

ideig működött, azért alig ismerők korunkban anya-
szentegyházunk hivebb, igazabb szolgáját Molnár
Aladárnál!

E sorok írója abban a szerencsében részesült,
hogy tanárának, majd barátjának nevezheté őt. A
szelid kedély, melylyel a cselekvésben nyilvánuló erős
akarat párosult; a tiszta gondolkodás, mely a mély-
ség mellett az átlátszó könnyed előadásban nyert ki-
fejezést; a mély és erős hit az emberiség nemes
küldetésében s bizalom a cultura diadalában; lelke-
sedésig fokozott idealismus a képzelgés beteges ár-
nyalatai nélkül; meleg ember- és ügyszeretet az ön-
zés majdnem tökéletes háttérbe szorításával s a meg-
győződés melletti bátor kitartás — ime a jellemvo-
nások, melyek tiszteletet, szeretetet biztosítottak szá-
mára mindenkinél, ki ismeré s annál inkább, minél
közelebb valánk szerencsések ismerhetni őt!

Írói, tanári, államférfiúi működésének rövid
vázlatát alább veszik olvasóink. Mi e helyen csak
azt akartuk érinteni, miért nevezzük kiválóan saját
veszteségünknek kora elköltöztét.

Még csak most közeledett élte delelő pontja
felé — útja még mindig fölfelé haladt — jaj!
hogy ily egyszerre, váratlanul kelle megszakadnia!
Vigaszunk csak az az egy lehet, hogy a miénk volt
s a miénk marad emléke műveiben, nemes példájá-
ban s legközelebb az által, hogy a midőn sa-
ját egyházkerülete le akarta szorítani az egye-
temes protestáns egyház munkatéréről, egyházke-
rületünknek jutott a megtisztelő szerencse, hogy
zsinati képviselői sorába beválaszthatá. Fájdalom,
már nem veheti igénybe e mandatumot, de a
szellem: a cultur-Magyarország kifejlesztése, mely
őt lelkesité, örökségkép reánk szálla ő róla s a
midőn ez irányban teljesítjük kötelességeinket, tud-
juk, hogy szellemben küzdöttünk lesz, érezni fogjuk,

hogy emlékét legigazabban így őrizhetjük meg magunk közt, sziveinkben.

Áldás emlékezetén!

* * *

Molnár Aladár 1839-ben született Veszprémben, hol atyja Dénes a megye központi szolgabirája volt, s azért a megye székhelyén kellett laknia. De fia még csak 6 éves volt, mikor — megyéje közszeretétől kísérve — hivataláról lemondott s falusi birtokára Túr-Vásonyba költözött. Itt kezdte tanulását Aladár, részint házi nevelője, részint a református pap vezetése mellett. Atyja 1868-ban képviselővé választatván, fiát is magával vitte s a pesti evangélikus gymnasiumba adta be. De a forradalom esélyei, a kormány és képviselőház Debreczenbe költözése megzavarták tanulói pályáját s atyját Debreczenbe követte, hol szintén a kollegiumba járt, de nem tanári előadásokra, mert azok szüneteltek, hanem a képviselőház ülésébe, melyek a tíz éves fiúnak ekkor egyedüli iskoláját képezték. A forradalom leveretése után atyja jószága elkoboztatván, az ő iskolázása ismét abban maradt. Olvasgatása s öntanulás útján pótolgatta a rendes iskolai képzés hiányait, majd 1853-ban Pap István, a vámosi hirneves lelkész, Pap Gábor superintendens atyja házába került, ki gonddal vezette a törekvő ifjút, s annyira vitte, hogy ez 1855-ben kellő előkészülettel léphetett a pápai főiskolába, előbb a bölcsészeti, aztán a theologiai tanfolyamra, s 1860-ig mind a kettőt kitűnő sikerrel be is fejezte. Ez évekre esik első föllépése az irodalomban, tudományos értekezéssel.

A theologia végeztével előbbi mentora, Pap István, oldala mellett káplánkodott, majd Kerkapoly Károly hosszabb betegeskedése alatt a pápai ref. főiskolában a bölcsészeti tárgyakat adta elő, s az alig 21 éves fiatal tanár oly sikerrel működött, hogy 1862-ben a pesti ref. theologiai intézetbe hivatott meg, előbb helyettes, egy év múlva rendes professornak a bölcsészeti tanszékre. Rendkívüli munkássága azonban a theologián, az egyházkerületekben, a különféle tanügyi bizottságokban annyira megtörte gyöngye erejét, hogy egyelőre kénytelen volt tanári pályáját félbeszakítani.

Neve ekkor már az irodalomban is jó hangzású volt. A lapokban közlött számos bölcsészeti s irodalmi dolgozaton kívül átdolgozta Erdmann Lélektanát, s elkészítette s kiadta „Bölcsészet Történetének“ első részét s bölcsészeti dolgozataiért 1867-ben a magyar akadémia levelezőtagjává választatott, hol székét „külön tudomány-e a bölcsészet?“ című értekezéssel foglalta el, melyben a philosophia önálló művelésének jogosultságát követelte.

Egészsége helyreálltával nagyobb tanulmányi utat tett Német-, Svájc- és Felsőmagyarországban, melynek eredményeit magyarul és németül is megírta. Mikor hazajött, b. Eötvös József meghívta miniszteriumába titkárnak, de csakhamar osztálytanácsossá mozdította elő. Eötvös legfontosabb munkálataiban — többi közt a népoktatási törvénnyel s annak végrehajtásában — referensül használta s az első képezdék szervezésében szintén jobb keze volt. Neve ez időbeli közművelődési iratai által, minők:

„A tanfelügyeletről hazánkban és külföldön“, „A néptanítók nyugdíjazásáról“, a „Gazdasági népoktatásról hazánkban és külföldön“ — rendkívül népszerű lett. S e megérdemelt népszerűséget emelte még a „Néptanítók ismerettára“, melyet többek közreműködésével indított meg; nemkülönben azután következő két nagyobb tanulmánya: „B. Eötvös oktatási minisztersége“ és „Erdőlcstan.“

Mint közoktatási osztálytanácsos páratlan buzgalmat fejtett ki a póttanfolyamok, gazdasági és szőlészeti szakiskolák felállítása körül. Emberbaráti szeretetének marandó emléke a balaton-füredi szeretetház, árva gyermekek iskolája, különös tekintettel az említett szakképzésre.

B. Eötvös halála után csakhamar lemondott a hivatali pályáról s 1872-ben a nagy-vásonyi kerület által megválasztva, a parlamentnek lett tagja.

A képviselőházban szakképzettsége és tárgyias szónoklatai által rövid idő alatt elismerést vívott ki. Mint a középiskolai törvény eleadója a tanügyi bizottságban s a kolozsvári egyetemi törvény előadója a központi bizottságban különösen kitüntette magát, a néptanítók nyugdíjazásáról szóló törvénnyek pedig úgy a hírlapokban, mint a képviselőházban a leghatalmasabb szószólója volt; s annak létrejötté, úgy szólván, egyedül neki köszönhető. Mindennek természetes következménye volt, hogy a magyarországi néptanítók második egyetemes gyűlése hálából elnökéül választotta meg.

De nemcsak a népoktatás, hanem a felsőbb leánynevelés történetében is marandó nevet szerzett. Ő volt ugyanis, ki a külföldi női középiskolákat legelsőbb tanulmányozta, ki a felsőbb nőoktatás kérdésében egy kitűnő könyvet bocsátott közre, ki a budapesti felsőbb leányiskolának felállítását a képviselőházban ékesen szóló beszéddel indítványozta, s azt, mikor a kormány és parlament felállította, mint a közoktatási miniszter megbízotta évekig mély szakértelemmel és odaadó buzgalommal vezette. S e női középiskola fölvirágoztatásában mintát alkotott a hasonló intézeteknek, hatalmas lendületet adott hazánkban a nők magasabb műveltségének.

Fájdalom azonban, hogy igazgatói működése alatt már többször betegeskedett s ölt baja mindegyre komolyabbá vált, mi visszalépésre bírta. Ezentúl a képviselőházban is, hol előbb a Deák-pártnak, a fusio után a szabadelvűnek, végre Bosznia és Herzegovina occupátója után a mérsékelt ellenzéknek volt híj és nagyrabecsült tagja, mind kevesebbszer szólalt föl. Otthon, kedvencz tanulmányai tárgyának, a közoktatásnak élt, s az akadémia történelmi bizottságának megbízásából készítette nagy művét, melynek czime: „A közoktatás története Magyarországon a XVIII-ik században“, melyből az első 600 lapon felül terjedő kötet pár hó előtt jelent meg. A kritika a legnagyobb elismeréssel fogadta.

Ugyanez időre esik tervjavaslatának kidolgozása, melyet a magyar egyetemes reformált egyház conventjének megbízásából az öt reformált superintendens tanszervezetéről készített s mely némi módosításokkal az idén meg-

nyilvánó egyetemes zsinaton kerül végtárgyalás, illetőleg elfogadás alá.

Üdülni és megpihenni a gleichenbergi fürdőbe vonult. De ott betegsége annyira kitört rajta, hogy az ideai általános választásokra se kerületében, melyet parlamentbe lépése óta mindvégig képviselt, sem egyebütt föl nem lépett. Óhajtott javulása be nem állott, — megpihent örökre.

Az állandó igazgató tanács jelentése évi működéséről.

(Folytatás.)

6. Nemzeti fejedelmeink által egyházi testületek, papi és tanítói hivatalok részére adományozott, azonban a hatalom által egyoldalulag elvont kamarai javadalmak kárpótlása és folyóvá tétele végett megindított per folyamán, kedvező alkalom nyilván egyházkerületünknek ezen majdnem két százados jogsérelmének méltányos alapon leendő orvoslására: az igazgató-tanács, a főt. egyházkerületi közgyűlés által adott teljes felhatalmazás alapján, feljogosította a pör vezetésével megbízott kiküldötteket a békeegyezség megkötésére. A még teljes jogerőre nem jutott béke-egyezség részletei a tárgysorozat rendén külön előterjesztés alapján kerülnek tárgyalás alá.

7. Az igazgató tanács az ellátása alá tartozó számadásokra vonatkozólag jelenti, hogy:

a) Egyházkerületünk központi pénztári alapjáról 1871—1873 évig, a garasos pénztárról 1865—1873 évig vezetett számadásokat Bányai Vitális volt pénztárnok beadta s így ezen számadások, valamint egyházkerületünk jelenlegi pénztárnoka által beadott 1879 és 1880 évi egyházkerületi közpénztári számadások, kebli vizsgálat alatt állanak.

Egyházkerületi köz-, letéti és kárpótlási alapokról vezetett 1878 évi, továbbá a nagy-teremi alapítványról vezetett 1879 évi számadások áttétettek a felülvizsgálással megbízott bizottsághoz. Egyházkerületünk közpénztáráról és mellékalapjairól vezetett 1880 évi számadást egyházkerületünk pénztárnoka beadta és az kebli vizsgálat alatt áll.

A központi kezelés alatt álló készpénzek, takarékpénztári elhelyezés mellett kevés jövedelmet hajtván, az egyes alapok tőkepénzeit az igazgató tanács kétharmad-részen 6%-os magyar aranyjáradék papírok, egyharmad-részen magyar vasúti kötvények vásárlására fordította. Ezen kedvező elhelyezést azonban kénytelen volt megváltoztatni, mert a 6%-os magyar aranyjáradék kötvényeknek 4%-os aranyjáradék kötvényekkel való convertálása törvényhozásilag elrendeltetett. Az igazgató tanács a kezelése alatt állott 65,000 frt. 6%-os aranyjáradék kötvénynek 4%-os aranyjáradék kötvényre átiratása végett jóllehet a tömeges felüljegyzésre tekintettel — 130,000 frtot jelentett be, csak 7800 frt. 4%-os aranyjáradék kötvényhez juthatott volna, mi okból czélszerűbbnek látta a 6%-os aranyjáradék kötvény egész értékének 5%-os magyar vasúti kötvényekbe elhelyezését s ez iránt a szükséges lépéseket meg-

tette. Miután a 6%-os aranyjáradék kötvényeknek vásárlása alkalmával a tulajdonos alapok legkevesebb 70/-ot nyertek, ez által a tőke is jelentékenyen növekedett s viszont a tőkének nem 4%-os, hanem 5%-os vasúti kölcsönkötvénybe fektetésével a kamatjövedelem is emelkedett. Kőri az ig. tanács ezen intézkedéseinek jóváhagyó tudomásul vételét.

b) Szabó Ferencz, a n.-enyedi kollegium volt üzletvezetője ellen indított számadási felhívási per még folyamatban van.

c) Tatár Sándor, n.-enyedi kollegiumi volt udvarbíró, headott számadására még 1877 év elején kitett észrevételekre számadói feleletének benyújtására újabb meg újabb határidő meghosszabbítást kért és nyert a n.-enyedi kollegium előjáróságától s mivel ezen számadással kapcsolatos számadási okmányok a kollegium rendelkezése alatt állottak, az igazgató tanács Tatár Sándor kollegiumi volt udvarbíró számadásait leküldötte az előjáróságnak azon ismételt felhívással, hogy az arra vonatkozó feleletet vegye be s úgy ezen, mint Kiss István ispán kapcsolatos számadását elsőfokúlag lássa el és csakis másodfokú ellátás végett küldje fel igazgató tanácsunkhoz.

d) Kovács Gyula, n.-enyedi főtanodai volt erdősz, számadásai végellátás végett a főtiszteletű egyházkerületi közgyűléshez beadattak.

e) Az igazgató tanács felülvizsgálata alatt álló pénz-alapokról vezetett számadások beadását és ellátását feltüntető kimutatást $\frac{1}{2}$ alatt mellékli.

f) A moldova-oláhországi missioi-alap 1880 évi számadását $\frac{1}{2}$ alatt mellékelve azon kéréssel terjeszti igazgató tanácsunk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés elé, hogy méltóztassék ezen jelentés átvizsgálására kinevezendő bizottságot útasítani annak felülvizsgálására.

g) Az egyházkerületi házipénztár és gróf „Mikó”-alap állását a $\frac{1}{3}$ és $\frac{1}{4}$ alatt csatolt kimutatás tünteti fel.

h) Az egyházkerületünk telkén eszközölt építkezésekről egybeállított számadás ezen jelentéshez csatolatik.

8. Az igazgató tanács a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fentartásával a következő intézkedéseket tette:

a) A kőrői egyházközségnek megengedte, hogy a 36 frt. 40 kr-ra becsült papi kepét szorgalmi úton gyűjtött 1000 frt. tőke kamataiból megválthassa.

b) A völcsöki és somlyó újlaki egyházközségek papi és tanítói állomásainak egyesítését megengedte, a tanítói teendő vitelére kötelezett pap fizetése az előbbi egyházközségben 414 frt., az utóbbiban 414 frt., 59 krt. tessen. Az egyesítést a fizetések csekély volta tette szükségessé.

c) A választói, pánczélcehi, m.-madarasi és m.-csávasi egyházközségeink módosított papi díjlevelei helybenhagyattak, a fizetések némi emelkedése igazolva lévén.

d) A nyéni egyházközség papi és énekvezéri díjlevelei helybenhagyattak; az énekvezéri fizetés lejjebb szállított, miután az énekvezér a tanítói teendők vitele alól fölmentetett.

e) A boros-bocsárdi püspöki birtokon levő avúlt ház kijavítására a püspöki alaptól 694 frt. kiutaltatott, az építkezés befejeztével számadástétel kötelezettsége mellett.

(Vége következik.)

EGYHÁZI LAPSZEMLE.

A „Debreczeni Protestáns Lap“ 23-ik száma közli rövid kivonatban a debreczeni egyhm. lelkészi értekezletének javaslatát a lelkészválasztási szabályok tárgyában. Tudjuk, hogy királyhágmentűli egyházkerületünkben mozgalom indult meg a papválasztási szabályoknak a zsinat által teendő egységesítése érdekében s oda túl már régebb foly az irodalmi fejtegetés e kérdésben. A nevezett lap ugyane száma is közöl még e javaslaton kívül egy vitázó cikket e kérdéstről. Mi a nélkül, hogy ez által az unificatio e neme mellett állást kívánánk foglalni, érdekesnek tartjuk e helyen a javaslat főbb pontjainak bemutatását — bár azok számára, kik idei egyházkerületi közgyűlésünkön a mi kijelölő rendszerünk ellen oly éles szavakat hallattak. A javaslat főbb pontjai ezek:

a) A gyülekezet tagjai által eddig gyakorolt személyes és közvetlen választás oda módosittassék, hogy az oly egyházközségeben, melyben a presbyterek száma az 50-et nem haladja túl, még 3-szor annyi; 50—100-ig még 2-szer annyi; 100-on felül még egyszer annyi választó választassék a gyülekezet tagjai által a presbyterium mellé, a kik aztán együttesen választják a lelkészt.

b) Minden egyházmegyében az egyházmegye részéről egy kijelölő, kandidáló bizottság állittassék fel, melynek tagjai évenként az egyházmegyei közgyűlés által titkos szavazás útján választatnak, az esperest és segédgondnok hivataloszerűleg tagjai.

A választott tagok 2 egyházi és 2 világi egyén.

E bizottságnak feladata és jogköre lenne:

Miután az egyháztanács a maga kebelében 4 jelöltre nézve megállapodott, azoknak neveit ezen egyházmegyei jelölő bizottsághoz terjeszti be; e bizottság, ha mind a 4 jelöltet alkalmasnak s választhatónak tartja, egyszerűleg tudomásul veszi az egyháztanács ajánlatát s azok megválasztásához megerősítést adja, azonban 2-öt a 4 közül szabadon törölhet s azok helyett más 2-öt ajánl kellő indokolással az egyháztanács figyelmébe, a mikor a választásnak ezen 4 jelölt közül kell megtörténni; ha azonban az egyháztanács 4 ajánlotta közül 3-at, vagy mind a 4-et törli a bizottság, akkor újabb jelölésre hivatik fel az egyháztanács, ha az ismét azokat az egyéneket ajánlaná vagy újakat ugyan, de olyanokat, kik az egyházmegyei kandidáló bizottság ítélete szerint azon kelyre alkalmatlanok vagy méltatlanok s a valódi érdemesek mellőztetnek: az úgy az egyházmegyei törvényszék elé terjesztetik.

c) A választandó egyének kijelölésénél a kezdeményezés mindig az egyháztanácsot illeti, tehát az egyháztanács a maga kebeléből 4 egyént ajánl az egyházmegyei kandidáló bizottsághoz, a további teendők, a mint az előbbi számban elő van adva.

d) A próbaszónoklat bizonyos feltételek és ellenőrzés mellett megengedhető. Ugyanis ha az egyháztanács kívánja, a jelöltek az esperes engedélyével és megbizottja jelenlétében az egyházközségeben prédikálásra megjelenhetnek. Azonban megjegyzendő, hogy a próbaszónoklat csak azon eset-

ben engedhető meg, ha a jelölteket mind óhajtja az egyházközség meghallgatni.

e) A kijelölés és ennek következtében a választásnál az eddig érvényben állott amaz általános szabályt, hogy „választható az egész magyar ref. egyházban minden rendes lelképásztor s mindazon lelkészjelölt, ki lelkészsképeségi 2-dik vizsga sikeres letévéséről kellő bizonyítvánnyal bír“ következő korlátozással pótoljuk meg oly egyházközségben azonban, melyben középiskola van, vagy melyben a lelkék száma a 6000-et haladja, úgy az egyháztanács, mint a jelölő bizottság, csak oly egyéneket ajánlhat, kiknek iskolai és lelkészképeségi bizonyítványaik jeles vagy kitünő osztályzatúak; vagy külföldi akadémián legalább 2 féléven, a bölcsészeti és theologiai tantárgyak hallgatói voltak; vagy ezen kellékek nem létében magokat több évi lelkészi szolgálat által a lelképásztorokodás terén vagy a mellett az egyházirodalmi téren munkálkodásukkal kitüntették.

f) A választók közé, a kik tehát a presbyterek mellé a szükséges arány szerint a lelkészválasztó testületet választják, az egyházi adót teljesítő nőket is felveendőeknek tartjuk.

A „Protestáns Egyh. és Isk. Lap“ 33. száma „Ismét egy sérelmes eset“-et közöl. E szerint egy ref. atya egy r. kath. anya halva Kis-Ráskára szállított éves fiát az anya kivanságára s a reversalisra való hivatkozása mellett, a r. kath. orgonista, a plébános távollétében és a kis-ráskai ref. pap írásos tiltakozása mellett is, eltemette s a plébános másnap a halálesetet a kath. anyakönyvbe be is vezette. A kis-ráskai ref. pap e miatt panaszt emelt a nagy-mihályi szolgabírónál, kérve a kath. orgonista és plébános megbüntetését s a stola visszafizetését. A szolgabíró a panaszlót elútasította, sőt a plébános költségei fejében 5 frt megfizetésére kötelezte, egyszerűsmind azt is megrendelvé a plébánosnak, hogy a halálesetet, az illető iratok megküldésével, jelentse meg az illetékes ref. papnak. A szolgabíró e föllebbezett végzését az alispán megsemmisítette s az egész ügyet hivatalból áttette az illetékes sátor-alja-újhelyi kir. törvényszékhez. A törvényszék aztán sem a 3 frtnyi stólat meg nem ítélte a panaszló ref. papnak, sem a kath. orgonista, illetőleg plébános ellen nem folytatta a bünyvizsgálatot, „bünytethető cselekvény hiányából.“ A nevezett lap közleménye arról nem szól, ha történt-e a s.-a.-újhelyi kir. törvényszék e végzése ellen föllebbezés. Ime az 53. §. historiájának a folytatása!

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

— Első közlemény. —

1. A kolozsvári állami segélyt élvező s nyilvánossági joggal felruházott Felsőbb Kereskedelmi Iskola I. Értesítője az 1878—81-ik tanévekről. A felügyelő bizottság megbizásából szerkesztette Kiss Sándor, igazgató-tanár. Az 1878—9-iki tanévre, mely a rendes szokástól eltérőleg csak szeptember 15-én vehette kezdetét 11 rendes és 4 rendkívüli tanuló iratta be magát, kik nemcsak kielégítették az iskola alapítóinak várákozását, ha-

nem felül is multák azt. Az 1879—80-iki tanévre, mely közbejött akadályok miatt szintén csak szeptember 15-én vette kezdetét, az első osztályba 8 rendes és 4 rendkívüli, a második osztályba pedig 10 rendes és 3 rendkívüli, tehát összesen 25 tanuló iratta be magát. Azonban e szép szám részint a tanulók elhalálózása, részint eltávozása következtében az év végéig 14-re apadt le. Az 1880—81 tanévben az első osztályba 15, a másodikba 10 és a harmadikba 6 és így összesen 31 tanuló iratta be magát, kik közül csupán kettő volt rendkívüli. Év folytán eltávozott a két első osztályból 3 tanuló. 1881 január 27-én a tanuló ifjúság önképzőkört alakított, melynek vezetésével a tanári kar dr. Ferenczi Zoltán tanárt bízta meg. Ugyancsak az ifjúság saját kebeléből 4-es férfi dalegyletet alakított Keresztes Lajos tanár vezetése alatt. Folyó évi május 29-én tartott önképzőköri zárünnepélyen úgy az önképzőkör, mint a dalegylet szép sikert mutatott fel évi működéséről, mi által életrevalónak bizonyult mindkettő.

Az első évben 10, a másodikban 11 s a harmadikban 9 tanár működött.

2. A kolozsvár-városi nyilvános községi polgári fiúiskola értesítője az 1880—81 tanévvégén. A felügyelő bizottság megbízásából szerkesztette Deák József, igazgató. Ez iskola 1870 november havában kezdte meg két tanár (dr. Császár Károly és Indáli Péter) vezetése alatt működését. Ez időtől fogva 1873-ig az iskola nevezetesebb mozzanatait az évenként szaporodott osztályokkal lépést tartott tanárválasztások tették. 1875-ben az V-ik osztály is megnyílt ugyan, de 1877—78-ban a vallás- és közoktatási miniszter úr leirata értelmében kereskedelmi iskolává alakítottatott át.

A múlt iskolai évben 5 rendes és 5 rendkívüli tanár volt alkalmazva e 4 osztályú iskolánál. A tanulók ösz-

szes száma 82, kik közül nemzetiségre nézve 3 román, 1 német, a többi magyar; vallásra nézve pedig 44 r. kath., 16 ev. ref., 6 ágostai hitv. 2 unit., 11 izraelita, 3 gör. keleti.

3. A kegyesrendiek vezetése alatt álló róm. kath. főgymnasium 1880—81-ik tanév értesítője. Közli Váradi Mór, igazgató. A 104 lapra terjedő füzet felerészét Nagy Alajos következő című értekezése foglalja el: „A tekintély elve nevelésünkben, kiváló tekintettel családi életünkre.“

16 (rendes és rendkívüli) tanár foglalkozik az ifjúság szellemi és testi erejének fejlesztésével. A tanulók összes száma 382, kik közül vallásra nézve 236 kath., 81 gör. kath., 17 gör. keleti, 4 ág. evang., 4 helv. hitv., 13 Mózes vallású. Érettségi vizsgálatra jelentkezők 29, érettnak nyilvánítottak 22, visszavettettek 7.

4) A nagy-váradi róm. kath. népiskolának tizenkettedik értesítője az 1880—81 tanév végén. Az értesítőt Áó Mihály ily című értekezése nyitja meg: „Az ásványország a népiskolában.“ A tanító személyzet összesen 6 tagból áll. Tanulók száma a 4 osztályban összesen 236, kik közül 4 magántanuló; vallásra nézve 203 r. kath., 3 gör. kath., 12 gör. keleti, 14 helv. hitv., 4 ágost. hitv. Anyanyelve mindenkinek magyar.

5. A székely-udvarhelyi kir. állami főreáliskola X. évi értesítője az 1880—81 iskolai év végén. A 65 lapra terjedő kis füzetnek majdnem felerészét Laukó Albert ily című értekezése tölti be: „A földrajz tanítása és a földrajzi terminusok.“ Igazgató: Héjja Endre. Tanított 13 rendes tanár és 1 szaktanító. Tanulók száma: 115; vallásra nézve 28 r. kath., 1 gör. kath., 1 gör. keleti, 10 ágost. vallású, 47 helv. hitv., 17 unitárius, 4 Mózes vallású. Érettségi vizsgálatot tett 5, mindenik érettnak nyilvánítottatott.

AZ „ERŐ. PROT. KÖZLÖNY“ FÁRCZÁJA.

A SZIVRŐL ÉS A JELLEMRŐL.*)

I.

A szivről.

Az értelem után az erkölcsiség és tökéletesedés leg-hatalmasabb tényezője a szív. Nem elég ismernünk a jót, azt szeretnünk is kell. Hogy ha a jó nem gyakorol szívünkre hatalmas vonzerőt, hiába szól hűdög értelmünkhöz, nem kényszerít engedelmességre. Az elvont kötelesség holt betű. Igaz hogy azon tiszteletet, melyet a kötelesség teljesítése mindenkire gyakorol, még azok is érzik, kik nem képesek a kötelességért lelkesülni, de mindenesetre sokkal jobban és könnyebben teljesítik azok, kik azt szeretni képesek. Ezért a természet törvényei szerint fejlett, össze nem nyomorított, tág,

szeretni tudó szív, egyik leghatalmasabb tényezője az erkölcsiségnek.

Azonban ez csakis a természet szerint fejlesztett szivről áll. Minden érzés, a maga nyersségében ösztön. A ki mélyen érző szívvvel van megáldva, az természet szerint szenvedélyes. Már pedig az ember époly szenvedélyes lehet a roszban mint a jóban. A szenvedély csupán nagyítja, szászorozza hatalmunkat, de jóban, roszban egyaránt. Annyi bizonyos, hogy a mélyen érző lény erkölcsileg soha sem lesz középszerű. Mikor tehát a szív nincs a maga törvénye szerint kifejezve, mikor ösztön marad, mikor nincs összhangban az értelemmel, akkor a roszra ragadhat a helyett, hogy a jóra serkentsen. Ez magyarázza meg, részben legalább, miért félnek az emberek annyira a szív fejlesztésétől.

Nincs talán szellemi adomány, melyre kevesebb gond lenne fordítva. A nevelésnél többnyire épen semmit sem törődnek a szívvvel, és ha törődnek, akkor biztosan elnyomásán, kiszorításán fáradoznak. Alkalmatlan tehernek találják

*) De Gerandó Antonina úrnőnek, a Kolozsvár városi felsőbb leányiskola jeles igazgatójának közelebb egy új műve, „Nevelés tan“-a kerül ki a sajtó alól. Azon kellemes helyzetben vagyunk, hogy a tisztelt író nő szívességéből e két rövid fejezetet mutatványul előre közölhetjük. Szek.

a létért való küzdelem kemény tusáira, s azt képzelik, hogy az életben csupán a hideg számítás vezet célhoz. De micsoda célhoz? Mi tulajdonkép az emberi lény életcélja, ha nem a folytonos tökéletesedés, mások boldogítása s a jó összegének nagyobítása e földön? Minden emberi lény kötelessége felhasználni önmaga és másokra nézve azon boldogság-kútforrásokat, melyeket a végzet fakasztott számára. Ehez összes tulajdonaira van szüksége.

Az is igaz, hogy az érzékeny lény átlag többet szenved, mint az érzéketlen, nemcsak a maga fájdalmain, máséin még többet húsúl, de kárpótlásul vannak örömei, melyeket a mindennapi ember sejtteni sem képes. És különben is a kő érzéketlensége volna-e irigylésre méltó?

Harmadik ok, melyet a szív ellen felhoznak, az, hogy minden lelkesedésnek kútforrása, már pedig, jelenlegi szomorú társadalmunkban, semmitől sem rettegnek annyira, mint a lelkesedéstől, mely egészséges lélekben a legistenibb tulajdon. Gondosan be szeretnék páncélozni, már a zsenge gyermek keblét is, minden nemesebb felhevülés, minden elragadtatás, minden bámulat ellen. Egytől-egyig praktikus lényeket kívánnak nevelni, körülbelül oly módon, mint azon orvos, ki betegét a köszvény fájdalmai ellen biztosítandó, annak karjait és lábait levágtatná. A megcsonkított lélek talán még szájalomra méltóbb, mint a megnyomorított test, mert a nyomorék szellemileg azért még szabad lehet. Különben senki sem állíthatja, hogy a túlságos lelkesedés tenné tönkre századunkat, hanem ellenkezőleg a kiszáritott lelkek kétségbeejtő üressége és a tökéletesen mégis ki nem irtható, de természetellenesen félrevezetett ösztönök és tulajdonok féktelen kicsapogásai.

Ekkép járnak el többnyire a szívvel a nevelésnél. A társadalmi, világi élet aztán befejezi a munkát. Ha még megmaradt ugyanis a szív egy szögletében egy kis igaz szeretet, lelkesedési hajlam, hit valamiben: azt kérelhetetlenül kiirtja. Nincs zsarnokibb erő a világi közszellemtől. Ellenséget lát minden ereleti egyedben, mely hármiben is különválik a tömegtől. Azt nem tűri, mindenkit a maga mintájára akar összesugorítani. Így kerülnek aztán ki azon húsz éves aggastyánok, kikben semmi ideál nincs és kik kétségbeesve az élet felett, még mielőtt élni kezdtek volna, annak nemesebb örömeit nem sejtik, csupán a vagyont, az anyagi jólétet imádják, s érzéki élvezetekbe süllyedve, minden emberit elvesztenek.

A társadalmunk épen nem a lelkesedéstől, de ez általános közönbösségtől kellene tartania. Azon viharos korszakokban, melyekben eszmék izgatják fel a lelkeket, legalább szellemi élet van, őszinte hit, eszmény. Ezért képesek e korszakbeli emberek véreket ontani meggyőződésükért.

De mikor a lelkek színvonala leszáll, mikor a nemzeti ideál elhomályosodik, a közönbösség lesz a többség vallása. Közönbösség a politikában, közönbösség az erkölcsiségben, közönbösség a jó és rossz, az igazság és tévedés iránt. Az anyagi jólét túlbecsülése, általános kétszínűség, érdekhány, tudatlan skepticizmus jellemzik a hanyatló korszakot.

A szív fejlesztése rendkívül fontos tehát az erkölcsi-

ségre nézve, úgy egyéni, mint társadalmi szempontból. A mélyen érző lények, még ha el is tévedtek, sokkal feljebb állnak erkölcsileg az érzékületleneknél, kiknek könnyebb volt az igaz úton maradni. Mert a rezgő, meleg lelkek mindenestre sokkal tökéletesíthetőbbek. Azon percztől fogva, a mikor a jót felismerik és magokat öntudatosan annak szentelik, ezerszer többet érnek, mint mások. A szív ekkor úgyszólván érző értelem lesz, mely összhangban az észszel, ennél élesenlátóbb és hatalmasabb.

A kifejlesztett szív többé nem ösztön, öntudatos hatalom, mely — nem passiv gyengeség, hanem a lélek legszébb virága, activ jósággal — van fölruházva. A jóság a legbűvösebb erő a világon, mely mint a napsugár, mindenkít áthat, átvarázsol. Az igaz jóság közelében még a rossz is többet ér, emelkedik, javúl.

Kifejlesztett szív nélkül igaz jóság nem létezhetik.

Szív nélkül valódi családi élet sincs, csak annak keserű parodiája. Hol nem a szerelet egyesíti, olvasztja össze az egymáshoz tartozó lényeket, ott nincs család, csakis különféle egoizmus hideg gyülekezete, mi a legerkölcstelenítőbb hatással bír, míg az igazi családi élet minden erkölcsiség és tökéletesedés legelső alapja.

Szív nélkül igaz barátság nem létezik, pedig ez a tökéletesedés egyik nagy rugója, már csak azért is, mert ki ragad bennünket röghöz szegző önzésünkhöz és saját boldogításunk helyett más boldogítását helyezi előnkbe végcélunknak, mi minden tökéletesedés kezdete.

Szív nélkül nem lehet igaz szerelem, mely ha nem alapul kölcsönös tisztelet, becsülés, rokonszenv és bámulaton, ha nem buzdít, kölcsönös tökéletesedésre, akkor épen aljasító hatással bírhat. Itt középút nincs: vagy felemel, vagy lesújt.

Szív nélkül nincs hazaszeretet, e legnemesebb s legemberibb érzések egyike, mely mikor valódi s nemcsak üres szóból áll, a leggyönyörűbb tettekre, a legönfeláldozóbb életre lelkesít.

Szív nélkül nincs emberszeretet, a nagy lelkek elegszenőbb vallása, mely megadja a hitet az emberiség folytonos haladása és tökéletesedésében, erőt ad a legnagyobb áldozatok véghezvitelére, megvilágítja a legkomorabb életet s minden körülmények közt megszerzi az ember egyedül való boldogságát, a lelki derűtséget, az örökös reményt. A ki hiszen a tökéletesedésben és erejéhez képest mindent megtesz annak előmozdítására, az aztán semmit sem vár, sem az emberektől, sem a körülményektől, önmagában leli meg boldogságát.

A szív tehát nemcsak tökéletesedésünk, de boldogságunknak is hatalmas eszköze. A ki azt elnyomja magában vagy másban, bünt követ el, az emberi jog és természet elleni bünt. Fgyáltalán az emberi lénynek egy tulajdonát, egy ösztönét sem szabad kiirtani, mert az nem egyéb, mint az emberi szellem kevesbitése, hanem mindent a maga rendeltetési helyén s természeti törvényei szerint kell összhangban fejleszteni. Még a szenvedélyek is, melyek ösztöntől erednek ugyan, de felemelkedhetnek a gondolat legmerészebb magaslatáig, hatalmas eszközök lehetnek a jóra, csak jól legyenek irányozva.

II.

A jellemről.

A jellem az emberi lény legmagasabb, legemberibb tulajdona a szó teljes értelmében. Az emberi egyedet a jellem különbözteti meg. Az állat is gondolkodik és szeret bizonyos mértékben, de azon gondolaterejével, mely tettség szerint, bármely tárgyra irányozható, s melynél fogva a lélek saját érzéseiről, eszméiről magának számot adhat s azokat megítéli, csupán az ember van felruházva. Ez adja meg szellemi szabadságát, ez teszi erkölcsi lénynyé. Ebből áll egyedüli felsőbbisége.

Az ember megteremti cselekedeteit az öntudatos akarat hatalmával. Az akarat tehát teremtő erő, mely a gondolatot, az érzést érvényre juttatja. Ettől függ főképp az egyed erkölcsi értéke. Mert a jó szándék, melynek nincs elég ereje, hogy tetté váljék, semmi erkölcsi értékkel nem bír. A valódi erkölcsiség jó szándékból és jó tettekből áll.

A jót küzdelem árán lehet létrehozni, csak is küzdve tökéletesedünk. Mert küzdés kell ahhoz, hogy az ember eszméit ösztöne, elveit szenvedélye fölébe emelje, hogy az igazságot keresve, magának fogalmat szerezzen az őt uráló örök törvényekről, s hogy ezekből következtetve megalkossa magának saját ideálját, s ahhoz minden körülmények közt hű maradjon. E küzdéshez pedig erő kell, gondolaterej, akaraterej, mely egymást gyámolítja. Ez a jellem. Csupán az él emberi értelemben, a ki jellemmel bír, azaz képes irányozni életét, tudja hová megy, s az önválasztott úton következetesen halad. A többi teng az emberi színvonalon alól s a vak körülmények nyomorútt játéka.

Elképzelhetlen tehát, hogy midőn az emberi életben oly rendkívül fontos tényező az akarat, annak fejlesztését annyira elhanyagolják a nevelésnél. A szívvel és jellemmel majd senki sem törődik. Csupán az értelemmel foglalkoznak a legújabb időkben, azt sem azon irányban, a melyben kellene. De még ha a legcélszerűbben tennék is, a lélek egységes levén, különböző tulajdonai egymással szolidaritásban vannak, s ha csak egyet fejlesztenek a többiek rovására, az sem fejlődik a maga törvénye szerint.

Ez okozza, hogy a társadalom oly szomorú képet nyújt. Az állattanyésztők jól tudják, mily gonddal jár egy tiszta faj előteremtése. Vannak tudományos szabályaik, melyekhez szorosán ragaszkodnak, pedig csak anyagi tulajdonokat akarnak előhozni. Hát még emberi lelket teremteni mennyivel morészebb, magasabb feladat! Hisz a szobrász, ki nyers márványdarabba életet igyekszik lehelni, csak úgy ér célzt, ha művésznek született s művészi hajlamait a legnagyobb mértékben kifejlesztette, pedig csupán tehetetlen, erőtlen anyag tömeggel bajlódik. És azok, kiknek önélettel bíró, magától fejlődő lelket kell faragniok, melynél minden elhibázott vágás többé helyre nem hozható visszahatást szül, még sejtelemmel sem bírnak többnyire arról, mi feladatuk s hogyan kell hozzáfogni!

Innen van, hogy a szív- és jellemfejlesztésre oly kevés gond van fordítva. Pedig soha sem lehet azt igen korán elkezdni. Az erkölcsi erő, az akarat ugyanis csirában mindenkinnek meg van adva, kisebb-nagyobb mértékben. Csakis a boldogtalanok vannak attól tökéletesen megfosztva, de

azok lelki betegek, öntudatlanok, következésképp minden felelősség alól feloldott lények. Ezek kivételével tehát, a többieknél a gyakorlat fejleszti az akaratot. Ha a gyermeket úgyszólván már a bölcsőben szoktatják arra, hogy magát le tudja győzni, magának parancsoljon, ez természetévé válik, a lelki szabadság kezdetét teremti meg számára, melynek segítségével egykor tökéletes felszabadulását eszközölheti. Minden küzdelem, melyből az akarat győzedelmesen kerül ki, a többi győzelmeket biztosabbakká és könnyebbekké teszi. Az egyszer kifejtett erkölcsi erély soha semvész kárba, mindig megtermi gyümölcsét.

Épen úgy, ha az akarat aztán lemond hatalmáról, elhagyja magát, a következő küzdelem nehezebbé lesz, s ha ez többször ismétlődik, lassan-lassan ezer láthatatlan kötelek veszi körül, lenyűgözi s tehetetlenebbé, tehetetlenebbé teszi. Mindig több erélyre volna szüksége, hogy diadal-maskodjék, s épen mindig kevesebbé bir.

A nemes irányú lelkek legtöbbször szenvednek az ily erkölcsi gyávaságtól, mely idővel valódi lelki betegséggé fajul. Azonban a mig gyógyíthatlanná nem vált, még mindig hatalmában áll az embernek a sülyedés lejtőjén megállni s ismét felfelé törekedni. A gondolaterej még nem erény, de semmiféle erény, semmi köteleltségteljesítés nem lehetséges ezen tulajdon nélkül. Természetesen mindenki csak erélyéhez képest van kötelelve. Innen ered, nem az általános felelősség, de a személyes felelősség fokozatos különfélesége. Ezért nem szabad másokat oly szigorún elítélnünk, mint önmagunkat. Nem tudhatjuk, hogy mások mennyi lelki erővel rendelkezhetnek. Önmagunk iránt azonban ezen elnézés bünyös volna. Mert mi nekünk nem szabad mentségül erkölcsi gyengeségünket felhozni. Ha e gyengeség született, a mentség alábbvaló a hibánál; ha valódi, logikailag jogtalan. A mint felismerjük e gyengeséget és arról beszélünk, ezen egyszerű tény által arra vagyunk kényszerítve, hogy minden erőnköt megfeszítsük annak legyőzésére és így erőnköz képest épen azért vagyunk felelősek, a miért a felelősség alól ki akartunk bujni. A gyógyíthatlan erkölcsi gyengeség már nem is érzi többé fogyatkozását, tökéletesen öntudatlan. A mig marad egy kevés öntudat, addig mindig vissza lehet nyerni az erkölcsi szabadságot.

Az erély, mint már fölébb mondtuk, minden erénynek rugója s kivétel nélkül, minden köteleltség-teljesítéséhez szükséges levén, ép úgy a cselekvés, mint a visszatartóztatáshoz meg a belső összhang előidőzésére is s egyáltalán minden életnyilvánulásnál multhatlanul szükséges. A gondolat-erő, akarat-erő, kivíteli-erő lényegben nem különböznek egymástól, mert az eszme, akarat és cselekedet, csak különböző fokozatok, ugyanazon láncznak különböző szemei. A tett külső és látható befejezése a láthatatlan szándéknak és az eszme minden szándék kezdete. A gondolat szorgalmas és türelmes munkás gyanánt, lassan-lassan, észrevétlenül alakítja át az akarat rugóit, mig az kitör s tetté válik. Mindennek közös eszköze az erély, a lelki erő. Ezt épen úgy, mint a testit, a folytonos gyakorlat fejleszti. A nevelésnél tehát rendkívül nagy gondot kellene fordítani a lelkierő fejlesztésére, azaz a jellem képze-

sére, mit az által képünk a gyermeknél, ha minél korábban arra szoktatjuk, hogy magát legyőzni s magát vezetni tanulja.

A gyermek még járni sem tanulna meg soha, hogyha lábait nagykoráig összekötve tartanák. Épen úgy élni sem tanul meg, ha nem gyakorolja magát bele. És mit csinálnak többnyire? Lánczon vezetik, minden önállóságot elnyomnak benne, mikor pedig felnőtt s tökéletesen készületlen, egyszerre, átmenet nélkül kezébe kapja a kormányt s vezetheti bárkáját kénye-kedve szerint oly tengeren, mely előtte egészen ismeretlen. Az volna a csoda, ha hajótörést nem szenvedne!

A mint a kormányokról mondják, hogy az a legjobb, mely legkevesebbet kormányoz, úgy a nevelésnél az a legjobb nevelő, ki legkevesebbet lép fel saját személyiségével, kinek működése láthatatlan, de azért áldásteljes, szóval ki egész szabadon hagyja kifejlődni az egyed minden hajlamait és erőit s megelégszik avval, hogy azokat a jó felé irányozza, kinek főttörése magát minél előbb szükségtelessé teszi.

Bizonyos fegyelem kell a nevelésnél. De az üdvös fegyelem azonban nem, feltétlen engedelmesség önmagával következetlen, gyakran szeszélyes, gyarló emberi lény irányában, ki majd mindig, nem a gyermek érdekében, de bizonyos parancsoló ösztön kielégítésére gyakorolja egyenetlen hatalmát; hanem igenis öntudatos, szívből eredő hódolat, az erkölcs változhatlan törvényei, az örök igazságok iránt, melyeknek nevelő és gyermek erejékhöz képest egyaránt alá vannak vetve s a melyeknek követésében a nevelő adja a legelső példát. A ki csupán kötelességeinek tanult engedelmeskedni, abból lesz egykor szabad lény, önmagával meg nem hasonlott ember.

De Gerando Antonina.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 aug. 20-án.

— A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dr. Felméri Lajost, egyetemi tanárt s lapunk érdemes munkatársát a helybeli tanítóképző igazgató tanárságának rendes tagjává nevezte ki.

A helybeli felső leányiskolában a természettudományi tanszékre az iskolaszék f. hó 15-én tulnyomó többséggel Bur n á t z J á n o s, kitűnőleg qualificált tanárjelöltet választotta meg.

— Az egyetemes énekügyi bizottságnak f. évi jul. 5 és 6-ik napjain tartott üléséről fölvetett jegyzőkönyv megjelent s főt. püspökünk, mint elnök által a tagoknak azon fölkéréssel küldetett meg, hogy f. évi okt. 20-ig a kijelölt darabokat javítsák ki s hozzá terjesszék be.

— A bágyoni ev. ref. egyházközség új templomának ünnepélyes felszentelése, mint lapunkban jelzők, f. hó 14-én megtörtént, az általunk közlött programmtól annyiban eltérőleg, hogy az egyházközség érdemdús eddigi papjának, Darkó Józsefnek, a papi állomásra lemondása is annak egyik meghatározó pontját képezte. A főt. püspök úr, a felszentelési actust végrehajtván, még aznap visszatért székhelyére.

— Zsinati választások. A szatmári ref. egyházmegyében, szűkebb körű választás útján, egyházi pótképviselővé lett Szarka Boldizsár. A bihari egyházmegyében rendes képviselőkké választottak Gaál Imre esperes és Ritoók Zsigmond segédgondnok, pótképviselőkké Nagy István nagyváradi pap és Szűcs Lajos tanácsbíró. A nagybányai egyházmegyében Ujfalusi Miklós segédgondnok rendes, Hory Béla pót-tag lett. A békés-bánáti egyházmegyében Szabó János esperes, gr. Rádai Gedeon és Kovács Ferencz. A heves-nagy-kunsági egyházmegyében Ilyés Bálint kis-ujszállási pap, Székely Károly, kún-hegyesi pap rendes, Lukács Dániel mezőtúri pap, póttag lett; a világi részről rendes tagok lettek Horthy István segédgondnok és Balogh István tanácsbíró; a póttagságra új választás lesz. A gümöri egyházmegyében megválasztottak Szentpéteri Sámuel esperes és Csider Károly tanácsbíró; a póttagságra új választás lesz. A zempléni egyházmegyében Fejes István, sátoralja-ujhelyi pap egyházi rendes, — Dokus Ernő főjegyző, világi póttaggá választott. A nagyszalontai egyházmegyében rendes képviselőkké választottak: Nagy Dániel esperes és Ercsei Sándor világi tanácsbíró; pótképviselővé Szel Kálmán n.-szalontai pap. A világi póttagságra új választás lesz.

— Molnár Aladár végső napjairól a „Pesti Napló“ a következőket jelenti: A folyó évi husvétii szünidőt Nagy-Vázsonyban töltötte, de betegen tért vissza a fővárosba, hol vasutazai lakásán május 2-tól 18-ig betegen feküdt. Orvosi dr. Kétly és dr. Hegedüs tanácsára május 18-án Gleichenbergbe ment, hol július 14-ig maradt. A fürdő igen jótékony hatással volt rá, egészséget visszanyerte. Ekkor dr. Závori Károly főrdőorvos tanácsára, ki régi jó barátja és iskola'ársa volt, Tirolba ment, de nem az előirt utazási rendet követte, hanem a tizenöt napra szabott utat rövid pár nap alatt tette meg. Mittelwald és Tahl közt a vasuti hid leszakadván, az utasok kénytelenek voltak egy óráig gyalog menni, míg a legközelebbi állomást elértek. Tobachnál rosszul lett s betegen ért Welsbergbe. Innen a beteget Pogány augusztus elsején küldte vissza Gleichenbergbe, hová augusztus 5-én érkezett meg. Ekkor már egészen oda volt, nehezen vált meg Pogánytól, kinek vissza kellett térnie Budapestre. A főrdőorvos rögtön ágyba fektette, s szigorúan megtiltotta neki, hogy dolgozzék. Betegágyát nem hagyta el többé, a halál letépte férfi kora delében, munkás pályája kellő közepén.

(1—3) Kókai Lajosnál

Budapesten, IV. ker. Károlyutca 1. szám alatt

és minden könyvtárban kaphatók:

Szász Károly. Az egyházi évkör. Ünnepi prédikációk. 240 lap. Ára	1 frt 50 kr.
Szász Károly. Halotti imák. 2-ik bővített kiadás. Egészen vászonba kötve.	2 frt 40 kr.
Zombory Gedő. Egyházi beszédek ünnep és vasárnap délutánra. I-ső füzet.	1 frt 20 kr.
Margócsy. Prot. egyházi beszédvár. IV-ik kötet (az előbb megjelent 5 kötet 6 frt 90 kr.)	1 frt 20 kr.

Megrendeléseknél legcélszerűbb az árt postautalványon beküldeni, mely esetben a kívánt mű bérmentve küldetik meg.

Nyomattot Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi s anyagi
ügyeit illető minden küldo-
mények czinzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond
sor vagy annak tere 5 kr.
Bélyegdíj minden beigtatás
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-
lenő hirdetéseknel külön ked-
vezményt nyujt a kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egesz évre 6 frt., félre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Kivonat fötisztelendő Pap Gábor dunántúli ref. superintendens úr évi jelentéséből. — Az állandó igazgató tanács jelentése évi működéséről. (Folytatás). — Az áll. ig. tanács üléseiből. r. t. — Vidéki élet: Felvilágosításul t. Henter Pál m.-járai ref. reikész urnak a „Szemle“ 27. számában megjelent „Viszhang-“jára. Mezőségi. — Iskolai értesítők. — Második közlemény. — Irodalom. — Tárcza: Az erdélyi iskolatgyek alakulása és az országos intézkedések. — Különfélek. — Hirdetés.

KIVONAT

főtisztelendő Pap Gábor dunántúli ref. superintendens úr évi jelentéséből.

Felekezeti viszonyaink az év folyamában sem javultak, a római egyház uralkodó hatalmát minden léptenyomon érezteti velünk, s mert Krisztusnak egyháza vitelkedⁿ egyház, hogy mi Krisztusnak valódi egyházához tartozunk, az abból is kitűnik, mert folytonosan küzdenünk kell törvény által biztosított jogainknak megvédelmezhetőségért az ezeket letiporni törekvő clerus által ellenünk intézett jogosulatlan, országos törvényekbe is beleütköző támadásoknak visszaverhetőségért. S mert Krisztus egyházának fegyverei nem testiek, az igazság paizsában öltözötten — a lelki erőnek fegyverzetével szállunk szembe hatalmas elleneinkkel, kiknek erőt kölcsönöz a gazdagság, privilegizált állás, főrendi háznál képviseltetés, világ szerinti tekintély, s az ezekből eredő nagy befolyás, melynek még a legfelsőbb helyeken, sőt az igazságszolgáltatás terén is érvényesítésére nem hiányzik náluk sem az akarat, sem a képesség s mikor működésüket eredmény által koszorúzva látjuk, lehetetlen nem éreznünk azt, hogy mi még most is Regnum Marianumban élünk, az 1848: XX-ik t. cikkben proclamált vallási egyenjoguságtól igen messze állunk, s a helyett, hogy közelednénk, a mi hátrányunkra folytonosan távozzunk attól fájón érezzük, hogy rescrucescunt in Hungaria vulnera antiqua religionis Christianae helveticae et augsburgianae. Confessionis addictae, s ha a törvényhozás a szabadság szent lelke által ihletetten oly interconfessionalis törvényeket nem alkot, melyek minden kételyt kizárólag — minden félremagyarázást lehetetlenítőleg, nem biztosítják a gyengébb jogait az erősebb félnek túlkapásai ellen, akkor azon törvényekben sem bizhatunk, melyek látszólag jogainkat biztosítják, sőt ki vagyunk téve még azon lehetőségnek is, hogy az „absque tamen praedudicio romano catholicae

Religionis“ záradékra hivatkozással — a mint ez az egyházi történelomból igazolhatólag már történt is — még existálhatásunk is kérdésessé tétetik.

Az 1868: LIII-ik t. cz. 12-ik §-a törvény által szabályozza a vegyes házasságokból születendő gyermekeknek vallásos neveltetését, felekezeti hovatarozandóságát. De mert e törvénynek nem volt sanctioja, mert az ellene vétőkre, az azt lábbal tapodóknak törvénytiszteletre tanítására büntetés nem szabott, a római papság, mely csak akkor hajol meg az ország törvényei előtt, ha a római törvényekkel nincs ellentétben — nem létezőül tekintette a törvényt, reversalisokat követelt a vegyes házasságoctól, keresztelte, anyakönyvezte s így de facto egyházába fölvette azon gyermekeket is, kiknek de lege a protestáns egyházhoz kellene tartozniok. Egymást érték a clerusnak ezen törvényt tapodó eljárása következtében a superintendensnek a vallás és közokt.-ügyi miniszteriumhoz intézett, a jogsérelem orvoslátát kérő föliratai s elismeréssel kell itt kijelentennem, hogy a cultusminiszter ily ügyekben tett minden fölterjesztésemet kellő figyelemben részesítette s a törvényt tapodott plébánust illetékes egyházi hatósága útján útasította a törvénynek tiszteletben tartására, a keresztelésről fölvetett anyakönyvi bejegyzésnek az illetékes lelkészhez anyakönyvezhetése végett a palást-díjjal együtt leendő áttételére. De csak is útasította, a törvényt sértő büntetéssel nem sujtatott, mert a törvényt hozók oly erősnek hitték a törvények iránti tiszteletet, főleg a papságban, melynek mint minden szépben, jóban és nemesben, úgy a törvények iránti tiszteletben is jó példával kellene előljárni a lelki vezérletök alatt álló nép előtt, hogy a büntetésnek kiszabását fölöslegesnek tartották. S ha bár visszás állapot is az, hogy a törvény sértetlenségének csak a függelékét képező sanctioiban van biztosítéka, bár törvényt — épen azért, mert törvény az, s ily minőségében sanctioját önmagában hordja — soha és senkinek sem volna szabad büntetlenül megsértenie, de mert a szomorú tapasztalatok arról győztek meg bennünket, hogy a jogaink védelmezésére alkotott törvények a különleges sanctio hiánya miatt a hatalmas clerus által büntetlenül sérthetők, a törvényt alkotott nemzet fenségének megalázásával lábbal tapodhatók, jónak látta egyházkerületünk föliratban kérni a képviselőházat arra, hogy sértőkre büntetést szabó sanctio által biztosítsa az 1868: LIII. t. cikknek sértetlenségét.

Kérelmünknek óhajtott eredménye lett. Az 1879-kí XL. t. cz. 53-ik §-a büntetést szabott azon lelkészekre, kik az egyházukhoz nem tartozókat életkoruk 18-ik évének betöltése előtt egyházuk kebelébe fölveszik. Azt hittük, hogy e törvénynek megalkotása bezárta százados sérelmeinknek hosszú sorát. Ismét csalódtunk. A római papság kezdetben megdöbbsent s a soproni esetben az ottani járásbiróság által hozott igazságos — az országos törvény sérthetlenségének biztosítására szóló ítélet után voltak esetek, hogy egyes plébánusok az egyházukhoz nem tartozó, de kereszteleés végett mégis hozzájuk küldött gyermekeket nem keresztelték meg, hanem az illetékes lelkési hivatalhoz útasították kereszteleés végett a szülöket. Nekem is volt ily esetem. De időközben a római egyház püspökei Budapesten tanácskozásra gyűltek össze, s habár tanácskozásai eredményét a titok leple fedezi a be nem avatottak előtt, igen valószínű, — a későbbi fejlemények legalább ezt látszanak igazolni — hogy a törvénynek megerőtlenítése, az illetéktelen kereszteleéseknek és anyakönyvezéseknek jövőre is folytathatása, a törvény szerint oda nem tartozó lelkeknek is egyházuk kebelébe tereltetése végett ott hangoztatták először, hogy sem a kereszteleés, sem az anyakönyvezés nem fölvetel ez vagy amaz keresztyén felekezetbe, mert az által csakis az egyetemes keresztyén egyházba vétetik föl az illető. E nézetnek a bíróságok által elfogadtatása esetén biztosítva voltak a felől, hogy folytathatják ellenünk, a vegyes bázasságokól született gyermekeknek egyházukba terelésével, hódító hadjáratukat a nélkül, hogy az 1879: XL-ik t. cz. 53-ik §-ának büntető súlya alá eséstől kellene tartaniok.

S a királyi táblának azon tanácsa, mely a famozus soproni esetben ítélte, a járásbiróság ítéletének feloldását indokoló érveivel csakugyan ezen clericalis álláspontra helyezkedett, s arra helyezkedésével üres hanggá, értéktelen semmivé tette nemcsak az 1879: XL. t. cz. 53-ik, hanem az 1868: LIII-ik t. cz. 12-ik és 13-ik §-ait is.

Nem akarom kétségbe vonni, hogy a királyi táblai tanács tagjai a bírói függetlenség magaslatán állva, mellettekintetek hatásától teljesen szabadon, legjobbnak hitt meggyőződésük szerint hozták meg ítéleteket. De mert *errare humanum est* s mint emberek ők is alávétvők a tévedés lehetőségének, s csalahatalanságot a bírák sem követelnek magoknak, azt határozottan állítom, hogy igen nagy tévedésben voltak a feloldó ítélet meghozatala alkalmával, s útát nyitottak a törvény tapodhatására, szabaddá tették a lélekvásárt, felhatalmazták szabadon, minden tartózkodás nélküli működhetésre azokat, kik az Úr Jézuse szavainak „Békesség ti nektek!” hangoztatása helyett a vizsálynak sárkányfogait hinték a felekezetek közé, melyekből a gyűlöletnek, egyenetlenségnek, szakadatlanul tartó küzdelemnek fegyveres vitézei kelnek ki, kimondhatlan hátrányára úgy a szeretet lelke által élő keresztyénségnek, mint a polgárok versengése által nyugalmában megháborított államnak.

A királyi tábla tanácsának ítélete hogy téves, azt igazolja annak illogicitlansága, mert azon érvek, melyeket indokolására felhoz, összetörik magát az ítéletet. Az mondatik ugyanis az indokolásban, hogy: „az anyakönyv nem-

csak vallásfelekezeti rendeltetés szempontjából vezetetik, hanem és főleg államilag átruházott hatáskörben a születés tényének és idejének igazolására stb.“ Elismeri e szerint, hogy az anyakönyv vallásfelekezeti rendeltetése szempontjából vezetetik. Azt is el kell ismernie, már csak azért is, mert az ítélet szerint állam által az átruházott hatáskörben történik a vezetés, hogy az anyakönyv államilag elismert közokmány, melyben úgy vallásfelekezeti, mint állami rendeltetése szempontjából csak is igaz adatok írhatók be. Az az anyakönyvvezető e szerint, ki az anyakönyvbe nem igaz adatot jegyez be, közokmányt hamisít. Ha hát áll a királyi táblának azon másik érvelése, hogy a gyermek, habár a római egyházban kereszteltetett és anyakönyveztetett, de lege mégis protestáns, akkor a plébánus közokmányt hamisított, mert a katholika egyházban születettek és kereszteltettek közé beírt oly gyermekeket, ki a protestáns egyházban született s mint ilyenek ott is kellett volna úgy kereszteltetnie, mint anyakönyveztetnie. Ez esetben a plébánust nem fölmenteni, hanem mint közokmányt hamisítót kellett volna elmarasztalni. Ha pedig az okmányhamisítás vádja alól föl akarja menteni, akkor el kell ismernie, hogy bejegyzett adatai vallásfelekezeti rendeltetésök szempontjából is igazak és így igaz a gyermeknek a római egyházhoz tartozandósága, mert azon anyakönyvbe csakis a római egyházban született gyermekek írhatók be, s ez esetben a plébánus a gyermeket 18-ik évének betöltése előtt fölvette egyháza kebelébe s úgy büntetendő, mint az 1879: XL-ik t. cz. 53-ik §-ának megsértője. *Tertium non datur*. Ha a királyi táblai tanács saját érveléséből folyó logikai következetességgel hozza meg ítéletét, akkor a soproni plébánust vagy mint közokmányt hamisítót, vagy mint egyházába illetéktelen fölvevés által törvényt sértőt, de okvetlenül el kellett volna marasztalni. A királyi táblai ítélet is nem ez vagy amaz ker. felekezetbe, hanem az egyetemes keresztyénségbe való fölvetelnek állítja a keresztséget. Ez az egyetemes keresztyénség azonban azóta, mióta felekezetre különült — mint szervezetten s a felekezetektől különállag működő testület nem létezik. Oly organuma, mely által bárkit is fölvehetne kebelébe, nincs. Előbb vagy az egyik, vagy a másik felekezetbe, de föl kell venni a tagot s e fölvetel által lesz az tagjává az egyetemes keresztyénségnek is. Jól tudja ezt a római papság, s ha mégis magáévá teszi azon nézetet, hogy a keresztség nem felekezetbe, hanem az egyetemes keresztyénségbe való fölvetel, teszi ezt azért, mert csakis saját egyházát tartja keresztyénnek, a többi keresztyén felekezetet eretnekíti, hittől elszakadtaknak, eretnekeknek, szakadóroknak tartja a többi keresztyén felekezet tagjait. Nyíltan hirdetik ezt a pápai encyclikák, a syllabusok, az urnapi tanítások *urbi et orbi*. S így az egyetemes keresztyénségbe való fölvetel a clerusnak álláspontjáról tekintve egy jelentőségű a római egyházba való fölvetellel; s ha a királyi tábla tanácsa nem is, de a keresztelő plébánus igen jól tudja, hogy saját egyházába vette föl az illetéktelenül keresztelt és anyakönyvezett új szülötet, elhódította azt tényleg azon egyháztól, hová de lege tartoznia kellene, s épen a más egyházban lett kereszteleés

és anyakönyvezés miatt az illetékes lelkész az új születésnek még létezéséről sem birván — főleg nagy városokban — tudomással, annak vallásos oktatása fölött sem őrkedhetik, egyháza hitelveiben oktatása fölül sem gondoskodhatik, a mint (és épen egyházkerületünkben) a Nagy-Atádi és Tatai esetek igazolják, a törvényt sértő plébánus nemcsak anyakönyvezi, hanem a római egyház hitelveiben oktatja, meg is áldoztatja s ha meghal, el is temeti a felekezetéhez nem tartozókat és ha az ily eseteket följelentjük, az érdeklettek azt válaszolják, hogy mindez nem fölvetel, ők oktatják a hitben, áldoztatják s ha meghalnak, el is temetik a nálok jelentkezőket, de azért de lege tartozhatnak azok a protestáns egyházhoz, habár de facto lefoglalta, bekebelezte is őket az a római egyház, melynek ténykedése mellett futották meg egész életpályájukat. Valóban difficile est satyram non scribere!

Mi jogainkban vagyunk az ily törvényellenes eljárás által sértve s a törvényt hozott nemzet méltóságában van megalázva, mert széttépett törvényeinek rongyait dobja arczához, a törvénynek minden tartózkodás nélküli tapodhatására most már birói ítélet által is feljogosított hatalmas clerus. Ezen ítélet óta, a rajtunk lélekkalászás által elkövetett sérelmek döböntő mérvben szaporodnak. Érdekes volna az ily sérelmi eseteket összegyűjteni, már csak egyháztörténelmi tekintetekből is, hogy illusztrálja azon szomorú helyzetet, melyben van még korunkban is hazánkban a jogaiban nem védett, a clerus önkényének oda dobott és sérelmeinek orvoslatát még az igazságszolgáltatás termeiben is hiába kereső magyar protestáns egyház. A hatalom, az erő, a befolyás a clerusnál van s mert potentes potenter agunt, eljárásaiban nem ismeri a törvény korlátait, tetszése szerint ront keresztül azokon. Ők a sasok, kik hatalmuk érzetében fenn szárnyalnak, mi vagyunk az üldözött columbák, kiket a censura még a justitia termében is vexál s kikre a clericalismus még a törvényt is széttépő karmaival akkor, ott és úgy csap le, a mikor, a hol és a mint neki tetszik, hogy védtelen martalékát széttépthesse.

(Vége következik.)

Az állandó igazgató tanács jelentése évi működéséről.

(Folytatás.)

9. Az 1880. évi államsegély az $\frac{1}{6}$ alatt mellékelt kimutatásban részletezett összegekben osztott ki a megnevezettek között; 6500 frt. pedig tőkésített az egyházkerületi házipénztár részére. A kimutatásból láthatólag az igazgató-tanács a segélyezés végett kiosztásra megállapított 6800 frtnál 100 frttal többet, vagyis 6900 frtot osztott ki.

Ezen eljárásának a fennebb 2. pont alatt részletesen felfejtett azon körülmény volt indoka, hogy az eddig rendszeresített javadalmazásokon kívül, a múlt évi közgyűlés határozata folytán, a tanító-képezde mellett felállított gyakorlóiskola tanítójának 600 frt. fizetése is ebből levén levonandó, a legsürgösebbnek mutakozó szükségek fedezése

végett kénytelen volt ezen kisegítő módot venni alkalmazásba s még így is sok folyamodót üres kézzel kellett elbocsátania, kiket mulhatatlanul segélyezendőknak vélt. A kiutalt többlet az előlegező közpénztárba az 1881. évi államsegélyből helyeztetik vissza s tekintve, hogy ez évi államsegély 5% levonása nélkül fog kiutaltatni, ezen előleg visszahelyezése után is fog annyi kiosztásra fennmaradni, mint a múlt, avagy azelőtti évben.

10. Egyházkerületünk részére országgyűlésileg e folyó évre 50% levonása nélkül megszavazott 14,000 frt államsegélyi összegből az 1880. évi egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében 6500 frt tőkésítendő lévén az egyházkerületi házi pénztár alapjára, az igazgatótanács ajánlja a főt. egyházkerületi közgyűlésnek annak elhatározását, hogy a fennmaradó 7500 frt osztassék ki a segélyért folyamodók között.

Ezen ajánlat elfogadása esetében 700 frttal nagyobb összeg lesz segélyezésre fordítható, mint az ezelőtti években s e mellett az egyházkerületi házipénztár is a szokott mérvben gyarapítható.

Az egyházkerületi házipénztár (domestica) felállításának elhatározása alkalmával nem lévén részletesen megállapítva ezen pénztár rendeltetési célja: igazgató-tanácsunk kéri annak szabatos kijelölését, hogy a kibocsátandó új gyűjtőleveket a kijelölendő cél hangsúlyozásával szerkeszthesse.

11. Az első magyar általános biztosító-társaságnál eszközölt tömeges egyházi biztosításokért fizetett díjakból egyházkerületünk központi papi-, özvegy-, árvai gyámintézete javára nevezett biztosító intézet 1879. évre 160 frt 47 krt., 1880. évre pedig 126 frt 31 krt juttatott az igazgató tanácshoz, mely összegek az illető pénztáralap javára utalványoztattak. Ezen társaságnál biztosító egyházi testületeink kimutatását igazgató-tanácsunk egybeállította s $\frac{1}{6}$ alatt csatolja. Ezen kimutatás hiányos, mert az adatok, sürgetés daczára, a kolozsvári és széki egyházmegyéktől nem küldettek be.

A múlt évi közgyűlés bezártától egyházkerületünkben négy egyházközségünk szenvedett tűzkárt, melyek az első magyar általános biztosító-társaságnál biztosítva lévén, ezen társaság által kártérítésül összesen 1056 frt 90 kr. utalványoztatott.

Ezen biztosító-társaság pártolását az igazgató-tanács újabban is melegen ajánlja egyházi testületeinknek és anynyival inkább, mert meggyőződést szerzett arról, hogy tűzkárt szenvedett egyházi testületeink kárai méltányosan és gyorsan elégitettek ki, sőt újabb kedvezményt adott ezen társaság az által, hogy egyházmegyei célra, biztosítás első három évére megállapított 50% jutalékot, mind a hat díjazott évre kiterjesztette.

12. Múlt évben Philadelfiában tartott egyetemes presbyteri gyűlés jegyzőkönyve az igazgató-tanácsnak is megküldetett, melyből ez örömmel értesült a presbyteri egyházak életerős tömörüléséről. A hozott nagy fontosságú határozatok közül kiemeli az igazgató-tanács, hogy a vallásos hit és buzgóság emelése és az erkölcsi tisztaság apollása

a vasárnapok kegyeletes megünneplését főfeladatúl tűzte ki s melegen ajánlotta az áldozatkézség és jótékonyság gyakorlását a szűkölködők felsegítésére, mint az önzetlen keresztyéni szeretet legszebb nyilvánulását.

(Vége következik.)

AZ ÁLL. IG. TANÁCS ÜLÉSEIBŐL.

Kolozsvár, aug. 24.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök; br. Bánffy Albert főg., dr. Kolozsvári S., Deák J., Szabó A. A titkár helyett: Szász Béla.

A múlt évben kiosztott államsegélyről a számadás elköszülvén és a számvevő által megvizsgáltván, fölterjesztetik a miniszteri számvevőséghez s a folyó évre szóló segély kiutalása kéretik.

A galaczi egyhközség pap-tanítói állomására valami Molnár Zs. állítólag volt ev. luth. pap vágyakozván, a múlt évben s ez idén is folyamodott ig. tanácsunkhoz ez állomásért, de kérésével, természetesen, elutasított. Legközelebb azonban szövetkezett bizonyos (állítólag kolozsvári) R. Károly József u. n. „tanár“-ral s egy csomó reformatus, lutheranus, katolikus és izraelita aláírásával ellátott jegyzőkönyv szerint megválasztatta magát galaczi ref. papnak, derék társát pedig (a ki német körlevele szerint a világ minden tudományából tanítást ígér a „jó módú családok“ gyermekeinek s a mellett szájvizet és pommádét is árul) ottani ref. „tanárnak.“ Ezt az állítólagos választást bejelentti a galaczi cs. és kir. consulatának, Láng K. missionariusnak, ig. tanácsunknak és — — Czelder Márton f. bányai ref. papnak. Miután pedig Láng K. nem ismerte el a lutheranus tiszteletest ref. papnak s a galaczi parochiát nem engedte neki átadni: gyalázatosan piszkoló levéllel fenyegette misszionarusunkat, s kijelentette, hogy ha nap alatt a parochiát neki át nem adatja: Czelder „Figyelő“-jében, a „Függetlenség“-ben és „Egyetértés“-ben kipollengérezzi, állásából elcsapatja s a román törvényszék elé állíttatja, egyidejűleg a galaczi népet is fölláztatva ig. tanácsunk ellen, úgy hogy a missionarius kénytelen volt a galaczi cs. és kir. consulatushoz folyamodni assistentiáért. Ig. tanácsunk a volt „pogány hittérítő“ pogány dolgait fölfejtvén cultusministerünk útján a közös külügyministernek, sürgős közbelépésért folyamodott; a galaczi egyházhoz intő leiratot intézett, Láng Károly misstonariust pedig megfelelő eljárásra útasította, számára, egyszersmind az útiköltségek fedezésére, 100 frt segélyt is utalványozván.

A péterlaci egyhk. vesztett urbériségeiért 960 frt A. és 1500 frt B. betűs kötvényt, 42 frt 11 $\frac{1}{2}$ krt nyervén, ez értékeket egyhker. közpénztári 3000 frt tartozása és hátrálék-kamatái törlesztésére kívánja fordíttatni. A pénztárnok útasított az értékek átvételére s a számvevővel egyetértve a napi árfolyam szerinti értékének kiszámítására, hogy megállapítható legyen, mennyi törleszthető ez összegek tartozásából.

A dévai Fodor-alapítvány-féle telek eladása 3500 frton megtörténvén, most befizetendő 1000 frtos részlet felkül-

dése elrendeltetik, ebből levén az egyhk. e parre tett költségei visszatartandók — mihez képest Fodor L. abbeli kérése, hogy a telken lakása továbbra is engedélyeztessék, nem teljesíthető.

A kereskedelemügyi miniszter a n.-enyedi tanoda angol bankbeli pénzének fölvételét folyamatba indítván: két rendbeli előlegének megtérítéséül, a tanoda terhére, 46 frt felküldetik.

A brád-ribiczei egyház volt papja: Zakarias D. ítéletesen megállapított tartozása fölajtására pört levén kénytelen indítani: az ide vonatkozó közgyűlési végzések hiteles másolatban megküldetnek a nevezett egyhk. gondnokának.

Az ajtoni új tanítói díjlevél, a fizetés több mint kétszeresére emeltetvén, megerősítettik.

A zsoboki egyhk. templom-építési számadásos ügye áttétetik a számvevőhöz, a kolozsmegyei alispáni hivatal pedig fölkéretik, hogy az egyházközség békéjét zavaró s bujtogató K. F. a községből eltávolíttassék.

N. Kendeffy Pál összes vagyonát hitbizományi helyettesítésképen a Kendeffy család több megjelölt tagjának, fiú örökösök nélküli elhalálkozásuk esetén pedig négy hunyadmegyei egyházközségünknek hagyományozván: a családtagok közötti kiegyezés következtében ajánlat tétetett illető egyházközségeinknek, hogy virtualis jogukról 4000 frt kifizetése fejében mondjanak le. A községek, az egyházmegye és az ig. tanács jogügyi bizottsága az ajánlat elfogadása mellett nyilatkozván: az ig. tanács a 4000 frtnyi váltáság-összeg elfogadását mondta ki.

A bacsoni egyhk. kapitányi lakának a politikai község részére leendő eladása, 2000 frt vételáron, engedélyeztetik, miután a telket a politikai község tagjai ajándékozták iskolai célra az egyhközségnek s a mostani vásár is a végett történik, hogy a telken az állam segélyével községi iskola állíttassék be.

A szilágy-somlyói rectori alapjövendelmei, kápláni fizetésre, folyosíttatnak s az eddigi felgyült kamatok isk. építkezésekre kiutaltatnak.

Ellátatott még több folyó ügy.

t.

VIDÉKI ÉLET.

Felvilágosításúl

t. Henter Pál maros-járai ref. lelkész urnak a „Szemle“ 27. számában megjelent „Visszhang“-jára.

1881 aug. 15.

A görgényi egyházmegyéből az „Erdélyi prot. Közlöny“ f. évi 23-ik számában közölt közgyűlési tudósításomra t. Henter Pál m.-járai ref. lelkész urtól az „Egyházi és isk. Szemle“ 27-ik száma czáfolatot hoz. Minthogy a Szemlél rendesen olvasni nincs szerencsém, a későn kapott támadásra csak most tehetem meg felvilágosításomat.

Hogy tudósításom választ provokálhat, hittem; de oly hamis visszhangot, minőt azon férfi irt, kit „tis z te le tes“ czimen szólit ott a hegyek között egy egész kis fa-

lucska: nem reméltem. De hát már megtörtént s ezen megnyugszom. Megnyugszom, mert tudom, hogy olyan kalappal köszön minden ember, a milyen van. Úgy beszél minden ember, a hogy tanulta. A tövisről szólót, a bojtorjánról fűgét nem szednek. Tiszleletes Henter urtól sem lehet más hangú beszédet várni, mint csak azt, melyet „Szemle“ olvasóinak adott. Egész reflexioja nem egyéb, mint maró gúny, esetlen élcz, és a hol tárgyilagos akar lenni: az igazság szándékos elferditése.

Isten adta fogyatkozásaim mellett megvan az a gyengém is, hogy feleselni, a stylaris vagdalásokat hasonlókval viszonzni nem tudom. Tehát a rám fogott megzavarodásról, a mérges fulánk öltögetéséről, a homályban maradásról, az opponálási manióról a gúnyból nekem tulajdonított nagy szellemről és szónoki képességről: nem szólok. E helyett a dologra térek s személyeskedés helyett tényekkel akarom megtenni felvilágosítástomat.

Közgyűlési tudósításomban írárok, hogy nincs számadás-vizsgálatunk, nincs tárgysorozatunk. Tiszleletes úr tudja azt, hogy bérczes hazánk legszerényebb falucskájának is, hol csak krajczárokból számlálják a pénzt, megvan a maga költségvetése; de szerinte a görgényi tractusnak, mely ezerek felett rendelkezik, afféle portéka nem kell s e tárgyban így szól: „Úgy tudom, hogy az előre látható és előre nem látható költségek fedezésére szolgáló összeg quantuma, egyszer-mindenkorra, vagy legalább addig, míg ugyanazon viszonyok között élünk, megvolt állapítva, arányosítás szerint kiosztva s ezen alapon szedték és szedik az egyházmegyei rovatalt.“ S tovább azt kérdezt. úr tőlem: „Miert nem mutatom ki, hogy az évek előtti állapot miben változott, vagy módosult; a kiadás mennyivel lett kevesebb, mennyi pénz szokott felgyűlni évenként, hová fordítják, mi a maradék?! Ezekre nézve, a nélkül, hogy a számadások egyes tételeit idézném s azokkal tért foglalnék, úgy hiszem, hogy a következőkben elég felvilágosítással szolgálók.

A görgényi tractusban az egyházmegyei rovatalt az 1873 év őszén kezdték szedni, mely rovatallal évenként 283 frtra rug. A rovatalszedést szükségessé tette főleg azon körülmény, hogy a vándor pártiális szék megszüneve, az új szervezkedés óta az egyházmegyei közgyűlések és törvényszéki ülések, Szász-Régen városában, mint központon, tartatnak. Ezek költségeit (napidij, gyűléstartási helyiség stb.) fedezni kell, s ezért lön kiszabva az új teher az egyházak pénztárára. Mivel azonban a tagok mindnyája soha sem jelenik meg, s a kiadás e miatt kevesebb annál, mennyire számítva volt: a rovatallal már a második évben maradványt tüntetett fel. Költségvetés nem lévén, a kirótt quantum évenként szedetett be (s szedik be ma is) úgy, mint 1873-ban ki volt szabva. S mi lett ennek eredménye? Az, hogy a rendre folyó fölösleget, egyéb készpénzzel együtt, a director szépecskén elköltötte saját privát szükségéire. S a különben tiszta jellemű Z. P. az 1877-ik évben, hat évi directorsága bevégeztével, az 1880 évi április 29. napján kelt s nyilvánosságra hozott director és pénztárnoki számadások szerint 1338 forint

58 kr., azaz: egyezerháromszázharmincznyolcz forint és ötvennyolcz krajczárral maradt adós az egyházmegyének! Ha költségvetésünk és a pénztármaradék évi pontos kiszámittatása szokásban lesz vala, efféle nem történik meg.

(Vége következik.)

ISKOLAI ÉRTESEITŐK.

— Második közlemény. —

A nagykörösi ref. főgymnázium értesítőjét Ádám Gerzson igazgató szerkeszté. Az intézetnek tíz tagból álló tanára kara a lefolyt évben súlyos veszteségeket szenvedett; Deák József tanár huszonhét évi működése után nyugalmába vonult, Szűcs Ferencz pedig, a természetten jeles fiatal tanára, meghalt. Tanuló volt összesen 265, mind magyar; vallásra nézve ref. 183, ev. 8, róm. kath. 22, görögkeleti 1, izr. 61. Az ifjúság szorgalmáról és erkölcsi viselkedéséről a jelentés dicsérettel emlékezik meg; érettségi vizsgálatot tizenhatan tettek jó sikerrel. Az önképző társaság ez évben is megalakult s Mészöly tanár vezetése mellett sikeresen működött. Alapítványt az intézet a lefolyt évben hárommat kapott; egyet Ádám Gerzson igazgatótanár működésének huszonöt éves jubileuma alkalmából volt tanítványai alapítottak; a másik kettőt szintén az iskola volt növendékei adták; mind ösztöndijakra. A tápintézet és a tanszergyűjtemények is kaptak adományokat; a könyvtár most már 15,772 kötetet foglal magában.

A székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium értesítőjét az előljáróság megbízásából Gönczi Lajos igazgatótanár adta ki. Az intézetben tizennyolcz tanár működött s 304 tanuló látogatta, kik közül magyar volt 295, német 7, oláh 2; vallásra nézve ref. 270, ev. 7, unitarius 11, róm. kath. 13 és egy-egy gör. kath., gör. keleti és izr. Halál által az intézet négy növendékét veszíté. Az ifjúság szorgalmát és viselkedését a jelentés dicsérőleg emeli ki; az önképző körben, olvasó együletben is sikerrel működtek, pályázatokat, felolvasásokat rendeztek sat. Az intézet anyagi helyzete igen kedvező, tőkái a kétszázezer frtot megközelítik s a múlt évben ötezer frtal gyarapodtak. A növendékek segélyezésére évenként mintegy négyezer forintot fordítanak.

A miskolczi ref. lyceum értesítőjét Veskóy Zs. Jenő igazgató szerkesztette, ki „A természeti tudományok álláspontja az emberrel szemben“ című kis értekezést is közöl benne. Az intézetben tizenöt tanár működött, a tanulók száma 450 volt, még pedig ref. 166, ev. 16, róm. kath. 68, gör. kath. 6, gör. keleti 2, izr. 192. Érettségi vizsgálatot negyvenketten tettek jó sikerrel. Ösztöndíjat kilencz tanuló kapott, jutalmakat többen. Az ifjúságnak van Kazinczy-köre, melyben Solymosi Samu tanár vezetése mellett, 162 tag gyakorolta magát irodalmi, nyelvészeti dolgozatokban s több pályázatban vett részt, szavalati, felolvasó üléseket tartott sat. A tápintézetben, melynek tőkéje most 4916 frt., hét növendék kapott élelmet. A tanszergyűjtemények egyes adományokkal ez évben is gyarapodtak, a tanári nyugdíjintézet részére többen, összesen 140 frtot ajándékoztak, a tanári-díj alapjára pedig a miskolczi pénztár 200 frtot.

IRODALOM.

Beküldetett szerkesztőségünkhez a Rákóczy Lajos fővárosi tanító által a népiskolák III, V és VI osztályai számára készített „Földrajz“, három füzetben. Az első füzet Budapest és környéke leírását adja, Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyével. Ára 30 kr. Az V. osztály számára készült füzet a magyar birodalom földrajzát adja tiszta áttekintéssel és velős rövidséggel. Ára. 40 kr. A harmadik füzet a természeti és politikai földrajz alapelveinek összefoglalását és a mértani földrajzot tartalmazza. Ára 30 kr. A mű pályanyertes s Dobrowsky és Franke tulajdona. Ajánljuk az érdeklettek figyelmébe, úgyszintén az ugyanazon kiadó-czégnél megjelent két térképet, melyek egyike az osztrák-magyar monarchiát, másik a magyar birodalmat ábrázolja. Áruk egyenként 12 kr.

„Nők munkaköre“ című s a nőiipar fejlesztését előmozdító hetilapra hirdet előfizetést Bevilag u a Rezső postatiszt. A lap ára egész évre 2 frt. Megindulni szept. 1-én fog.

A „Föld és népei“ cz. diszes válatból a 47—48 füzetek jelentek meg, melyek Európa leírását hozzák. E füzetekkel egyszersmind a VII. kötet is kezdetét veszi, melynek átdolgozásával György Aladárt bizta meg Mehner, az áldozatkész kiadó. — Ugyancsak az ő kiadásában megjelentek a „Képes Világ-történet“ 55—59 füzetei.

„Thukides beszédei“ című kimerítő tanulmány jelent meg, dr. Bászél Aurél egyet. magántanártól, Kókai Lajos kiadásában. E figyelemre méltó mű, melynek szakszerű ismertetését közelebbről adni fogjuk, ára 1 frt. 80 kr.

AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ FÁRCZÁJA.

Az erdélyi iskolaügyek alakulása és az országos intézkedések.*)

A mohácsi vész után külön fejedelemséggé alakult Erdélynek iskolái s közoktatási viszonyai az anyaországitól több tekintetben eltérőleg fejlődtek, bár magok a tanítás rendszerei, ugyanazon befolyások alatt, lényegökre nézve hasonlóul alakultak.

Fönnmaradt adatok szerint már a XV. században meglehetősen számmal kellett lenni Erdélyben, bár inkább csak alsóbbrendű iskoláknak. Különösen a szászok által lakott városok tartottak, ha nem is felsőbb, de az elemienél mindenestre nagyobb iskolákat, néha külföldről hozott igazgatókkal. A nagysinki iskola rectorául 1430-ban a Regensburgból hozott Halbgevachsen Henriket említik, ki egy diszes misekönyvet hagyott maga után emlékül, melyet szépen festett diszbetűkkel írt. Nehány év múlva (1446) a nagysebeni iskolát a Visztula mellől a német lovagrend köréből jött Graudenz Arnold vezette, mint tudomásunkra első igazgatója. A brassói iskolákat 1464-ben Renschlin Hieronymus igazgatója. A Barcaságon 1510-ben és Medgyes-szól. ben 1516-ban eszközlött összeírások szerint majdnem egy községben sem hiányzott az iskolaház vagy az iskolamester. Sőt a szászoknál, Fraknoi szerint, már a XIV. században találunk az iskolákra vonatkozó intézkedéseket. 1361-ben a falusi iskolák tanítóirol rendelkeznek. 1397-ben a temetésekért biztosítanak neki díjakat. 1438-ból vannak reá adatok, hogy az iskolamestereket a községek fogadták föl, de a püspökök sürgetik, hogy ez a plébánusok hozzájárulásával történjék.

A magyar ajkúak számára káptalani és kolostori iskolákról van tudomásunk. Így maradt fönn emlékezete a Gy.

Fehérváron és az elszakadáskor Erdélyhez csatolt N.-Váradon fönnállott káptalani, s a Kolozsváron és Maros-Vásárhelyen volt kolostori iskoláknak.

Mindezen intézetekből kikerült tanulók a XV. században s azóta nagyszámmal jártak külföldi egyetemekre, jelesen Krakkóba, Bécsbe s később Wittembergbe. A krakkói egyetemen az 1402—1522-ig lefolyt százhusz év alatt az erdélyi szász községekből származott több mint 160 ifjú nyert részint baccalaureatust, részint mesteri fokozatot. A bécsi egyetem anyakönyvében 1501—1526-ig 265 erdélyi tanulót találunk bejegyezve, kiknek túlnyomó többsége szintén szász volt.

A szászok között az egyetemekre járást s ez által a papság nagyobb műveltségét nagymértékben mozdították elő egyes egyházmegyéknek (káptalanoknak) már a XIV század első felében hozott oly határozatai, a melyek szerint plébánossá csak az lehetett, ki főiskolai (egyetemi) tanultságot mutatott ki.

Erdélyben tehát, iskoláinknál is, a német egyetemekkel nagymérvű összeköttetéseinknél fogva, az elmék talán még inkább elő voltak készítve a XVI. század reform mozgalmaira, mint az ország egyéb részeiben. Luther Németszágon 1517-ben kezdeményezett egyházi reformációjának tanait szász kereskedők majdnem ugyanazon időben behozták Erdélybe s azok 1520-ban már terjedni kezdenek Szebenben és környékén.

A reformatio behatolása s elterjedése egy időre esik Erdélynek az anyaországtól elválásával és nemzeti fejedelmek alatt külön állammá szervezkedésével.

E körülményből folyt közoktatási viszonyainak is eltérő alakulása.

Míg az anyaországban protestantizmus erős küzdelmekkel s Erdély segélyével annyit kivívhatott ugyan, hogy két felekezetének hite bevett vallássá fogadtatott, de tényleg szűkebb korlátok közs szorítottva is csak megtűretett, s az államhatalom folytonosan ellensége volt addig Erdély-

*) Alkalmoszerűnek tartjuk legközelebbről ellunyt jelesünknek, Molnár Aladárnak, „A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században“ cz. ntolsó nagyszabású művéből, melyből — fájdalom — csak az első kötet láthatott napvilágot, ez érdekes mutatványt közölni. Szerk.

ben már 1557-ben kimondatott a bevett négy keresztyén felekezet vallásszabadsága s nemsokára tényleg a protestantismus vált uralkodó hatalommá. Ennek következtében a törvényhozás és az államfők is, — Báthory István korát leszámítva — a protestáns s közelebbről a reformált tanintézetekre terjeszték ki ápoló gondoskodásukat, egész a XVIII. századig. Itt ezeknek lón hasonló helyzetök, mint Magyarországon a róm. kath. tanintézeteknek. A fejedelmi hatalomnak a Habsburg házra szállta után a kormányzat iránya is megfordul. A XVIII. századtól a protestáns iskolák tekintetnek valamennyien particuláris intézetekül s az államhatalom velök szemben a katolikus jellegű intézeteket terjeszti és pártfogolja.

Magok a felekezetek között azonban egy ideig élénk harcz folyik és a szerint, a mint helyenként és időnként egyik vagy másik emelkedik túlsúlyra, változik ismételten az ott levő tanintézetek felekezeti jellege is.

A magok közül választott fejedelmek alatt a magyar nemzeti élet főfészke Erdélyben volt. Az államhatalom minden ízében magyar. A törvényhozás nyelve is a XVIII-ik századig magyar. A szászok magok körére szorítkozáván, kivülök az egész társadalmi élet, a fejedelmi udvarévalegyütt, magyar. A XVI. és XVII. században meglehetősen gazdag magyar irodalom fejlődik ki. A magyar művelődést magyar fejedelmek istápolják. Itt lehetett volna önállóbb magyar közoktatást is kiképezni.

Fájdalom — bár egyes kísérletek nem hiányoztak — a fejedelmeknek sem sikerült oly magyar egyetemi főiskolát teremteni, mely közoktatásunkat a külföldnek, ha nem is befolyásától, de uralmától megszabadítva, a magyar közművelődésnek valódi alma materjévé emelkedett volna.

Már János Zsigmond, midőn a rendek a köztanításról gondoskodásra fölkérték, 1567-ben Blandrattát küldé Bazalbe, hogy az általa alapítandó akadémia számára kitünőbb tanerőket nyerjen meg. Ennek nem sikerülte után, 1569-ben a párizsi egyetem nagynevű tanárával: Ramus Péterrel egyezkedett ugyane czélból. Ramus a Bertalan-éj áldozatául esvén, a fejedelmi szándék meghiusult. Végre még Szikszai Fabriczius s.-pataki tanárral tett szintén eredménytelen kísérletet.

Mint látandjuk, Bátkory István a jezsuitákkal akadémiai főiskolát léte is hozott, melynek a jezsuiták kiűzetése vetett végett.

Bethlen Gábor czélzata a gyulafehérvári kollegium alapításával hasonlóul egy igazi felsőbb akadémia, illetőleg egyetem létesítése volt. De úgy látszik, ezt nem bírván egyszerre egész teljességében előállítani, azt akarta, hogy az fokkonként fejlődjék ki. Az utódok és az idők vihara ezt is meghiúsíták.

A reformatio elterjedésével az oktatás újra rendezése a szászoknál minden rázkódás és az iskolai oktatás megszakitása nélkül ment véghez. Nálök rövid idő alatt mindenütt egész községek elfogadván a Luther-féle reformációt, fönnállott iskoláikat egyszerűen protestáns iskolákká alakították át vagy helyökre rögtön újat állítottak.

A magyaroknál ellenben, a mint a protestantismust elfogadták, a foszlatott káptalanokkal és zárdákkal az ál-

talok ellátott tanintézetek is megszűntek, a nélkül, hogy helyettök a zavaros időkben mindjárt újakat állítottak volna. A tanultság e miatt bekövetkezett hanyatlásának megszüntetésére az ország rendei nemsokára sürgeték iskolák felállítását s e czélra a secularizált egyházi javak egy részét szánták.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár 1881 aug. 28-án.

— **Királyi adomány.** A király ő felsége a n.-búni ref. egyházközségnek magánpénztárából 200 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni.

— **Kitüntetés.** Károly román király, koronázási ünnepélye alkalmából, Gyárfás Albert bukaresti volt ref. lelkeszűnket a román csillagrend jelvényével díszítette föl.

— **Szemere Miklós,** irodalmunk érdemes veteránja, az örök-ifjú költő f. hó 21-én elhunyt. Legkéső vénétségéig megőrizte szelleme rugókonyságát, teste egészségét; csak az utóbbi hónapokban betegeskedett. Szemere Miklós sarjadéka volt az ösmeretes Szemere családnak, mely korunkban kivüle még két jeles író adott a hazának, Pált és Bertalant. Szemere dalaiból, melyekkel első föllépését gyorsan követte, oly fiatal, hajlékony, élénk, szeszélyes és pezsgő szellem szólott, minőt az első, a boldog ifjúság aranyévéen túl, csak a választottak szoktak megőrizni. Szemere pajkos, szeszélyes dalai egy nálunk azóta is kevésbé művelt genret és pedig nagy szerencsével honosítottak meg. Kedélye és humora ezekben ért tetőpontot. Az akadémia és a Kisfaludy-társaság egyik legrégebbi tagjukat, a magyar irodalom legifjabb veszteségét siratják benne. Nyugodjék csendesen!

— **Révészünnep.** Debreczenben aug. 21-én tartott meg Révész Imre, az elhunyt nagy tudós, emlékünnepélye az egyházkerületi papság, gondnokság, világi küldöttek és nagyszámú fényes közönség jelenlétében, a főiskola imatermében. Alkalmi ének után, melyet képezdei ifjak adtak elő, Szabó János köröstarcsai nagytudományú esperes-lelkész csaknem két óráig tartó hatásos emlékbeszédben ecsetelte Révész Imre életét. Kiemelte egyházi, tudományos, különösen történelmi, egyház-szervezeti, kitünő írói működését, majd utalt nagy befolyására a magyarországi egyházi és iskolai életben, ecsetelte a patensek küzdelmes korában kifejtett vezérférfiúi tevékenységét, országos képviselői működését, melyet Deák Ferencz is teljesen méltányolt, jellemezte mint embert és családapát, azzal vógezvén beszédét, hogy Révésznek maradandó emléket egyedül jellemének, eszméinek, mankásságának követése által lehet emelni. Szabó emlékbeszédét úgy éles ítélő tehetség, mint szabatos előadás, mély vallásosság és lelkiismeretes, alapos buvárlet jellemzik. A beszéd után ismét alkalmi ének volt s ezzel a kegyeletes ünnepély végett ért.

— **Országos tanító-gyűlés.** Az országos tanító-gyűlés izgalmas napjai lefolytak. Az ülések bevégeztével nem mulaszthatjuk el mi sem áttekintőleg tájékozni lapunk t. olvasóit azok lefolytáról. — A hivatalos megnyitás, mint

már jeleztük is, aug. 12-én történt. A gyűlés, túl levén az alakuláson, másnap megkezdte a komoly kérdések vitatását. Az általános tanácskozások mellett a ref. tanítók külön is folytattak magánértekezleteket, melyekben a helyzetek javítása végett teendő lépéseket vitatták meg. Az országos ülés után negyvenhároman gyűltek össze Szalóky Dániel elnöke alatt s emlékiratot fognak intézni a ref. zsinathoz. Bizottságot választottak, mely az ez ügyben már eddig készült emlékiratokat megvitatta, tüzetes javaslatot tegyen. — A tanítógyűléssel egyidejűleg rendezett tanszerkiállítás pénteken délután nyitották meg több tanfelügyelőnek és az országos gyűlésre megjelent tanítóképviselők teljes számának részvételével. Tankönyvek, térképek, író- és rajz eszközök, számológépek mellett vannak ott iskolai padok, sőt egy kis szoba teljesen úgy berendezve, amint a népiskolai törvény követeli. Vakok, siketnémák tanítására szolgáló eszközök szintén láthatók. — Az ünnepnapok alatt és után is folytatta tárgyalásait, a gyűlés elintézve az ismétlődő iskolákról, a megyei tanszer-muzeumokról, az iskolai takarékpénztárakról szóló kérdéseket; az Eötvös alap ügyében pedig bizottságot küldött ki, mely az átvétel végett az alap eddigi kezelőivel tárgyalásba bocsátkozzék. — Ezek után a gyűlés a nem magyar iskolákban való magyar nyelv tanítás és a kézi munka oktatás kérdéseit intézte el; más nap az iskolai fegyelméről s a vallás erkölcsi oktatásról szóló pontok felett tanácskozott. Augusztus 20-án végre befejezte tanácskozásait. Utolsó ülésének első tárgya kegyeletes megemlékezés volt Molnár Aladárról, az elhunyt jeles tanfőúrról, kinek halála fölött a gyűlés jegyzőkönyvileg fejezte ki sajnálatát; egyúttal pedig fölkerített a balaton-füredi szeretetház képviselőjét, hogy a gyűlés nevében koszorút tegyen az elhunyt-nak koporsójára. Izgalmas jelenet is fordult elő ez utolsó ülésben, midőn egyik tanfelügyelő bőbeszédűséggel vádolta a tagokat. Olyan zaj keletkezett, mint a hónapok tanácskozásainak legélénkebb napjaiban s egyik tanító erőlyesen utasította vissza a vádat, egyúttal kifejezést adva a tanítók és tanfelügyelők közt uralkodó, nem épen örvendetes, ingerült érzelmeknek. Szerencsére Tóth József pestmegyei tanfelügyelő higgadt és mérsékelt szavainak sikerült lecsillapítani a vihart s a gyűlés aztán befejezhette tárgyalásait, megállapítván az országos tanítógyűlés szervezetének szabályait. Végül kijelölték azon tizennégy együletet, melyek a jövő tanítógyűlés előkészítő bizottságba tagokat fognak küldeni. Délután három órakor Békey Imre hosszabb zárbeszédével ért végett az ülés s a közel két hétig Budapesten időzött tagok hazaoszlottak.

— A kisdedővők országos gyűlést tartottak Budapesten. Aug. 21-én előértekezletük volt, melyen megállapították a közgyűlés programját s megtekintették

a futó-ntczai kisdedővő, valamint a kisdedővő-egyesület mintadédővőjének helyiségeit. A közgyűlést másnap délelőtt nyitotta meg P.-Szathmári Károly elnök. Miután a tisztikar jelentését tudomásul vették s a felmentvényt megadták, az indítványokra került a sor P.-Szathmáry indítványa folytán megbízott a választmány, dolgozzon ki oly módozatot, mely szerint magasabb képzettségű férfiak is a kisdedővős terére lépjenek. Ezután Boér indítványára Tisza Kálmánét tiszteletti taggá választotta a közgyűlés és elhatározta, hogy arczképét az egylet helyiségében felfüggeszti. A jövő gyűlés helyül Losoncz városajelöltetett ki. Délután volt P.-Szathmáry Kálmán arczképének leleplezése. A leleplezési ünnepélyen nagy roly közönség volt jelen. Szathmáryt küldöttség hívta meg, s midőn megérkezett, a pesti róm. kath. tanító-képezde tagjai „Üdvözlés” czimű négyes dallal fogadták. Ezután György Aladár tartott emelkedett hangon, Szathmáry életrajzát s tevékenységét, valamint a kisdedővős jelenlegi állapotát szépen festő beszédet, melynek végén lehullott a lepel az arczképről. Dapsy Kálmán Szabó Endre költeményét szavalta el, Dömötör Géza pedig Szilágy-Somlyó város polgármesterének levelét olvasta fel, melyben a polgármester osztozik a város nevében, Szathmárynak, mint Szilágy Somlyó város szülöttjének ünnepélyében. Szathmáry hosszú beszéddel köszönte meg e kitüntetést s melegen emlékezett meg a kisdedővők érdemeiről; végül fölolvasták Tisza Kálmáné üdvözlő levelét. A kisdedővők ezután testületileg vonultak ki a kerepesi köztemetőbe, hol Komjáthy György érdemes kisdedővős sirkövének felállításánál voltak jelen; esti 8 órakor pedig bankettre gyűltek össze, P.-Szathmári Károly tiszteletére. Augusztus 23-án d. e. Dömötör Géza orsz. óvóképezdei igazgató értekezett „Az óvodai értelemgyakorlatok anyagáról és ennek módszeres kezeléséről.”

— Pályázat meghosszabbítás. A kolozsvári ev. ref. egyházközség külmagyarntczai vegyes népiskolájában egyik tanítói állomás betöltésére a pályázati idő f. év szeptember 10-éig meghosszabbították. A megválasztandó csak egy évi idő után fog állandósíttatni, ha erre érdemesnek bizonyul. Javadalma; 400 frt, havonként részletekben fizetve, és az iskola telkén szabadszállás. A kellőleg felszerelt folyamodványok a jelzett egyház főgondnoka dr. Szőcs Emil úrhoz címzendők Kolozsvárra. A kolozsvári ev. ref. egyh. kedlitanácsának 1881 augusztus 21-én tartott gyűléséből.

— Értesítés. A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen főtanodánál folyó évben megtartandó papi szigorlat idejét a mélt. és főtit. püspök úr, 820—1881. sz. leiratában, szeptember 5. és köv. napjaira méltóztatott kitűzni, miről az előállani szándékozó tudomásvétel és ahoz alkalmazkodás végett értesítettnek. Nagy-Enyed, aug. 21. 1881. A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen főtanoda igazgatósága.

Kókai Lajosnál

(2—3)

Budapesten, IV. ker. Károlyutca 1. szám alatt

és minden könyvtárban is kaphatók:

Szász Károly. Az egyházi évkör. Ünnepi prédikációk. 240 lap. Ára	1 frt 50 kr.
Szász Károly. Halotti imák. 2-ik bővített kiadás. Egészen vászonba kötve.	2 frt 40 kr.
Zombory Gedő. Egyházi beszédek ünnep és vasárnap délutánra. I-ső füzet.	1 frt 20 kr.
Margócsy. Prot. egyházi beszédvár. IV-ik kötet (az előbb megjelent 5 kötet 6 frt 90 kr.)	1 frt 20 kr.

Megrendeléseknél legczélszerűbb az árt postautalványon beküldeni, mely esetben a kívánt mű bérmentve küldetik meg.